МІНІСТЭРСТВА СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ
І ХАРЧАВАННЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ГАЛОЎНАЕ ЎПРАЎЛЕННЕ АДУКАЦЫІ,
НАВУКІ І КАДРАВАЙ ПАЛІТЫКІ

Установа адукацыі
«БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ
ОРДЭНАЎ КАСТРЫЧНІЦКАЙ РЭВАЛЮЦЫІ
І ПРАЦОЎНАГА ЧЫРВОНАГА СЦЯГА
СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧАЯ АКАДЭМІЯ»

Л. У. Селібірава

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА

Дапаможнік
для студэнтаў усіх спецыяльнасцей УА БДСГА

Горкі
БДСГА
2024

УДК 811.161.3(075.8)
ББК 81.я73(4Беи)
С29

Рэкамендавана метадычнай камісіяй
па сацыяльна-гуманітарных і лінгвістычных дысцыплінах
20.03.2024 (пратакол № 7)
і Навукова-метадычным саветам БДСГА
27.03.2024 (пратакол № 7)

Аўтар:
кандыдат філалагічных навук, дацэнт *Л. У. Селібірава*

Рэцэнзенты:
кандыдат філалагічных навук, дацэнт *Г. К. Чахоўскі*;
кандыдат філалагічных навук, дацэнт *Л. А. Гадуйка*

Селібірава, Л. У.
С29 Беларуская мова. Прафесійная лексіка : дапаможнік / Л. У. Селібірава. – Горкі : БДСГА, 2024. – 58 с.
ISBN 978-985-882-496-9.

У дапаможніку змешчаны тэксты з заданнямі па арфаграфіі, марфалогіі, сінтаксісе, стылістыцы, культуры маўлення, а таксама тэксты для перакладу з рускай мовы на беларускую. Дапаможнік прызначаны для працы на занятках і для самастойнай работы.

Для студэнтаў усіх спецыяльнасцей УА БДСГА.

УДК 811.161.3(075.8)
ББК 81.я73(4Беи)

ISBN 978-985-882-496-9

© УА «Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія», 2024

ПРАДМОВА

У негуманітарных установах вышэйшай адукацыі сярод прадметаў сацыяльна-гуманітарнага цыкла важнае месца займае дысцыпліна «Беларуская мова. Прафесійная лексіка». Заняткі па беларускай мове адыгрываюць вялікую ролю ў падрыхтоўцы будучага спецыяліста як камунікатыўна развітай асобы, здольнай належным чынам карыстацца моўнымі сродкамі для правільнага афармлення сваіх думак.

Даны дапаможнік створаны з мэтай аднаўлення і сістэматызацыі ведаў і ўменняў па пэўных раздзелах і тэмах, выхавання любові да роднай мовы і прызначаны для практычных заняткаў па дысцыпліне «Беларуская мова. Прафесійная лексіка» са студэнтамі, якія навучаюцца ва ўстанове адукацыі «Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія» па ўсіх спецыяльнасцях.

Дапаможнік пабудаваны на аснове тэкстаў мастацкага, публіцыстычнага і навуковага стыляў. Тэксты вызначаюцца тэматычнай разнастайнасцю, маюць вялікае пазнавальнае і выхаваўчае значэнне.

Прапанаваныя паслятэкставыя заданні ахопліваюць усе найбольш важныя правілы арфаграфіі, марфалогіі, сінтаксісу, стылістыкі, культуры маўлення. З мэтай прадухілення ў вусным і пісьмовым маўленні памылак руска-беларускай моўнай інтэрферэнцыі змешчаны тэксты для перакладу з рускай мовы на беларускую.

Дапаможнік прызначаны як для працы студэнтаў пад кіраўніцтвам выкладчыка, так і для самастойнай работы.

ТЭКСТЫ З ЗАДАННЯМІ

Цёплыя ўспаміны

1) Сівыя хмары неспакойна забегалі па нізкім студзеньскім небе. 2) Працяжна зашумелі дрэвы. 3) Пасыпаўся снег мільярдамі крупінак, бялюткіх, іскрыстых. 4) Залёталі, закружыліся яны халодным пылам. 5) Разгулялася гулкая мецеліца.

6) А ў Галіны Пятроўны ў пакоі пахне восенню: на стале ў тонкай крыштальнай вазачцы – лісце. 7) Засохлае восеньскае лісце. 8) Вось лімонны, з тонкімі зялёнымі прожылкамі лісток бярозы. 9) Зірнула на яго Галіна Пятроўна – і адразу ж у думках перанеслася на янтарную восеньскую паляну.

10) Прысела Галіна Пятроўна каля маладзенькай бярозкі. 11) Ногі па калені тонуць у пышных грывах верасу. 12) На паляне, быццам на пчальніку, соладка пахне мёдам. 13) Побач з беластволай бярозкай яшчэ адно дрэва – раскідзістая высокая хвоя. 14) Хруснуў сучок, мякка ўпала хваёвая шышка. 15) Раптам бачыць: паволі апускаецца на зямлю адзінокі жоўты лісток. 16) Бярозавы. 17) Пэўна, не звярнула б яна ўвагі на той адзінокі лісток, бо іх, самотных, у гэты час шмат адрываецца ад галінак, але на фоне цёмна-зялёнай елкі нельга было не заўважыць залаціста-барвовага пасланца восені, як немагчыма не заўважыць у начным небе зоркі-знічкі. 18) Вальсуючы, паволі падаў долу ліст. 19) Не даляцеўшы да зямлі, ён раптам спыніўся і затрымцеў. 20) Галіна Пятроўна вырашыла паглядзець, што спыніла лісток. 21) Аказалася, ён, бедалага, зачапіўся за павуцінне, наснаванае паміж галінкамі павуком-крыжавіком. 22) Галіна Пятроўна асцярожна вызваліла лісток і паклала ў абшытый зверху скуранай палоскай кошык, куплены некалі на хутары ў бабулі. 23) Меў гэты незвычайны кошык шэсць уставак з каляровага дроту.

24) Цяпер бярозавы лісток разам з некалькімі кляновымі стаіць у Галіны Пятроўны на стале як напамін пра залатаструнную восень, якая ўступіла месца беласнежнай зіме. 25) Толькі ж і зіма-летуценніца не назаўсёды…

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 18–22 тэксту знайдзіце слова, якое ўжыта ў значэнні ‘*пачаў трэсціся, калыхацца*’.

Заданне 2. У 4-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *цёплы*.

Заданне 3. У 21-м сказе тэксту знайдзіце назоўнік агульнага роду, пастаўце яго ў форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 24-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Знайдзіце ў 24-м сказе тэксту займеннік, які з'яўляецца дзейнікам.

Заданне 6. Утварыце ад падкрэсленага ў 23-м сказе тэксту колькаснага лічэбніка парадкавы. Пастаўце парадкавы лічэбнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 7. Адзначце слова, ад якога ўтворана падкрэсленае ў 2-м сказе тэксту прыслоўе:

а) працяжны; б) працягваць; в) працягнуць; г) працяг; д) працягласць.

Заданне 8. У 21-м сказе тэксту знайдзіце дзеепрыметнік, пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 9. Адзначце характарыстыкі, якія адпавядаюць слову, падкрэсленаму ў 18-м сказе тэксту:

а) дзеепрыметнік; б) у сказе выконвае ролю выказніка; в) не скланяецца і не спрагаецца; г) утворана пры дапамозе суфікса -*чы*; д) мае незакончанае трыванне.

Заданне 10. У 22-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 5-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Глыбоцкія азёры

1) Глыбоччына, <u>мой</u> чароўны, утульны куточак! 2) Ты з радасцю сустракаеш усіх, хто жадае сэрцам дакрануцца да казачнай прыгажосці краявідаў. 3) Цяжка сказаць, якое са ста шасці азёр Глыбоччыны, вялікіх і малых, самае прыгожае, прыцягальнае. 4) Усе азёры выклікаюць захапленне ў кожнага вандроўніка, якому пашчасціла хоць раз ступіць на іх квяціста-духмяныя берагі.

5) Найбуйнейшае возера, што вабіць не толькі глыбачан, але і шматлікіх турыстаў, замежных гасцей, носіць незвычайную назву – Шо. 6) На паўднёвым беразе возера ёсць мясціна, якую тутэйшыя

рыбакі празвалі Крыжамі. 7) Калі прыгледзецца, то можна ўбачыць на невялікай глыбіні валуны розных крыжападобных канфігурацый. 8) Старажылы расказваюць, быццам калісці тут былі могілкі, але дно возера апусцілася, пахаваўшы іх пад вадзяной роўняддзю.

9) Асаблівасць возера Гінькава заключаецца ў тым, што ў абрыве крутога схілу маецца збудаванне – хутчэй за ўсё склеп з паўкруглымі каменнымі нішамі. 10) Аб ім ходзіць цікавая легенда, паводле якой у пячоры нібыта некалі захоўваліся нарабаваныя скарбы напалеонаўскага войска.

11) Шмат легенд і не адно паданне складзена і пра трэцяе возера – Івесь, узгорак на беразе якога завуць Царкавішчам. 12) Так, напрыклад, існуе легенда, у якой расказваецца пра храм, што праваліўся пад зямлю. 13) І сёння, кажуць, на велікодныя святы, прыклаўшы вуха да зямлі, на Царкавішчы можна пачуць гукі званоў і царкоўныя спевы. 14) Кожны год перад замаразкамі сюды злятаюцца лебедзі (больш за пяцьсот светлых птахаў), а на пытанне аб тым, што іх прыцягвае, што дае вольнай птушцы гэта мясціна, у арнітолагаў пакуль няма адказу.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 3–8 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне ‘*захапляць, зачароўваць сваім выглядам, прыцягваць да сябе*’.

Заданне 2. У 4-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да назоўніка *падарожнік*.

Заданне 3. У 11-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыслоўя *мала*.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 9-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэсленае ў 11-м сказе тэксту словазлучэнне ў форму творнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 13-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 7. Знайдзіце ў 11-м сказе тэксту парадкавы лічэбнік і пастаўце яго ў форму давальнага склону множнага ліку.

Заданне 8. Пастаўце падкрэслены ў 1-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 9. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 8-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 10. У 10-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 8-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Балотныя пацеркі

1) «Дрэвы ў пазалоце, вокліч жураўліны; восень на балоце сее журавіны…» 2) Чытаю гэтыя радкі Язэпа Пушчы і думаю пра тое, якое дзіўнае слова – журавіны! 3) Колькі ў ім музыкі!

4) Кожны ведае, што дарога да журавінавых мясцін дальняя: вядзець яна на імшарыны, куды не заедзеш і дзе пешкі не заўсёды пройдзеш, бо пад нагамі зямля аж дрыжыць. 5) Але як радуешся, калі, прабраўшыся, убачыш пад разгалістымі хвоямі купіны, якія нагадваюць мякенькія падушачкі і на кожнай з якіх ягад-пацерак нібы насыпана.

6) Журавіны восенню з кіслінкай, а таму свежых многа не з'ясі. 7) Затое лекі з іх – няма другіх такіх ва ўсім свеце! 8) Пра гэта беларусы ведаюць здаўна, як і пра тое, што многія стравы проста казачнымі робяцца, калі пакласці ў іх крыху балотных пацерак. 9) А якія смачныя журавіны, што засталіся на імшарыне і перазімавалі! 10) Такія ягады за ўсе цукеркі саладзейшыя. 11) Аднак не вельмі налягайце, пакіньце ласунак гаспадарам балотнай краіны.

12) Чуеце, як з паднебесся радасна звіняць іх срэбныя трубы: «Курлы-ы! Курлы-ы!» 13) Праўду людзі кажуць: вясной зверху пячэ, а знізу кусае. 14) Часам уначы, нягледзячы на руплівае дзённае сонца, неспадзявана вернецца зіма, каб сыпнуць снегу, як з напоўненага меха, каб марозу напусціць на ўсё жывое. 15) Ды гэта паўбяды. 16) Страшней за ўсё бяскорміца, асабліва для жураўлёў. 17) Бо яны нядаўна вярнуліся з выраю і не на жарт стаміліся. 18) Адзін ратунак у жураўлёў – ягады балотныя. 19) Таму, мабыць, і называюць дзе-нідзе ў нашай краіне журавіны крышачку інакш, але вельмі паэтычна – жураўлінамі.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 4-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да назоўніка *шлях*.

Заданне 2. У 5-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *цвёрды*.

Заданне 3. Пастаўце падкрэслены ў 4-м сказе тэксту назоўнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 14-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Ад назоўніка, падкрэсленага ў 1-м сказе тэксту, утварыце прыметнік пры дапамозе суфікса *-ск-*. Пастаўце гэты прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 2-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 5-м сказе тэксту дзеяслоў у неазначальную форму.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 8-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 9. У 4-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 10. У 12-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. З двух прыметнікаў *карыслівы* і *карысны* выберыце той, які лексічна спалучаецца з падкрэсленым у 10-м сказе тэксту назоўнікам.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Словаўтварэнне ў беларускай мове

1) Вызначэнне словаўтваральнай структуры – гэта свайго роду этымалагічны аналіз. 2) Вызначэнне словаўтваральнай будовы прадугледжвае наступныя этапы: вылучаецца група вытворных слоў, выдзяляецца іх корань. 3) Знайсці корань можна, … гісторыю слова. 4) Выдзяліўшы першасны корань, можна ўбачыць, што само слова азначала раней, калі, чаму і якія адбыліся ў ім змены.

5) Возьмем словы, якія ў беларускай мове абазначаюць зімовае надвор’е: *замець, мяцеліца, завея, завіруха*. 6) *Мяцеліца* – старажытнае слова. 7) Яго ўзнікненне трэба звязаць з дзеясловам «*месці*». 8) Блізкім па значэнні да назвы *«мяцеліца»* з’яўляецца назоўнік *«завея»*. 9) Дадзены назоўнік аддзеяслоўны, утвораны на базе прэфіксальнага *«завеяць»*. 10) Назва *«мяцеліца»* падкрэсліваець, што снег уздымаецца, мяцецца. 11) *«Завея»* звязваецца з веяннем, насыпаннем снежных

гурбаў. 12) Назоўнік *«завіруха»* мае сувязь са словамі *«вір»*, *«віравацъ»*, *«вірыць»*. 13) Акрамя таго, назоўнік *«завіруха»* ў беларускай мове з даўніх часоў ужываецца ў пераносным значэнні – *«неспакой, бязладзіца»*. 14) Падставай для таго, каб у беларускай мове назваць зімовыя месяцы *«снежнем»*, *«студзенем»*, *«лютым»*, паслужылі прыродныя з'явы: снег, сцюжа, лютЫ (моцны) мароз.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 10–14 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне '*прычына, абставіны, якія з'яўляюцца асновай для чаго-небудзь*'.

Заданне 2. Адзначце словы, якія могуць быць ужыты на месцы пропуску ў 3-м сказе тэксту:

а) адчуўшы; б) высветліўшы; в) здолеўшы; г) ажыццявіўшы; д) вызначыўшы.

Заданне 3. У 8-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да назоўніка *найменне*.

Заданне 4. У 6-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *новы*.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 4-м сказе тэксту назоўнік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 10-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 14-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 8. Пастаўце падкрэслены ў 4-м сказе тэксту займеннік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 9. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 7-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 10. У 10-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 4-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Залацінкі народнай мудрасці

1) У мове нашага народа шмат кароткіх, але (трапных, трапятлівых) выразаў, якія пры ўмелым выкарыстанні зіхацяць, як золата, надаюць роднай мове вобразнасць, маляўнічасць, чароўнасць. 2) Размова вядзецца, зразумела, пра фразеалагізмы, прыказкі і прымаўкі: *адвесці душу*; *вялікаму каню – вялікі хамут*. 3) А яшчэ – пра добразычлівыя ды жартоўныя пажаданні (*каб было і ў місцы, і ў калысцы*; *каб дзяды не ведалі бяды, а ўнукі – мукі*) і пра параўнанні (*сівы, як голуб*). 4) Адным словам, пра невычэрпныя і неўміручыя залацінкі народнай мудрасці. 5) Залацінкі, што, быццам узор на кашулі-вышыванцы, ажыўляюць, расквечваюць мову. 6) Мова, аздобленая такімі залацінкамі, закранае і розум, і сэрца.

7) Безумоўна, заўсёды хочацца пачуць гісторыю пра тое, як узніклі цікавыя і дакладныя выразы. 8) Вось, напрыклад, фразеалагізм «*вады не замуціць*», які нярэдка ўжываецца ў маўленні і з якім мы (не, ні) раз сустракаліся. 9) Дакладна сказаць, калі і ў сувязі з чым жа ўзнік дадзены ўстойлівы выраз, цяжка. 10) Вядома, што ён бытуе ў многіх народаў. 11) І ёсць наконт гэтага пэўнае меркаванне. 12) Не ў адной мясцовасці ў старажытныя часы жанчыны мылі бялізну на берагах рэк. 13) Імкнучыся не нашкодзіць людзям, якія жылі ніжэй па цячэнні, яны стараліся не муціць рачной вады.

14) У нашы дні характарызаваць чалавека як таго, хто «*вады не замуціць*», азначае надзяляць яго сціпласцю, тактоўнасцю, (указываць, указваць) на яго ўважлівасць да іншых. 15) На тое, што ён нікаму і ніколі не зробіць ніякай шкоды.

Заданні да тэксту

Заданне 1. З двух слоў, падкрэсленых у 5-м сказе тэксту, вызначце тое, якое з’яўляецца сродкам сувязі 4-га і 5-га сказаў.

Заданне 2. З двух слоў, прапанаваных у дужках у 1-м сказе тэксту, вызначце тое, якое павінна быць ужыта ў дадзеным сказе.

Заданне 3. У 9-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да прыслоўя *канкрэтна*.

Заданне 4. У 7-м сказе тэксту знайдзіце слова, у якім ёсць зычны гук [з’].

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 12-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 2-м сказе тэксту прыметнік у простую форму вышэйшай ступені параўнання (назоўны склон, адзіночны лік, мужчынскі род).

Заданне 7. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 7-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік залежнага стану і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 8. Знайдзіце ў 9-м сказе тэксту часціцу.

Заданне 9. З дзвюх часціц, прапанаваных у дужках у 8-м сказе тэксту, вызначце тую, якая павінна быць ужыта ў дадзеным сказе.

Заданне 10. Знайдзіце ў 15-м сказе тэксту слова, якое не адпавядае нормам беларускай літаратурнай мовы. Выпраўце памылку.

Заданне 11. З двух дзеясловаў, прапанаваных у дужках у 14-м сказе тэксту, вызначце той, які адпавядае нормам беларускай літаратурнай мовы.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Грыбнікі

1) «Дзянёк сёння будзе як на заказ. Айда, Васілёк, у лес! Можа, грыбоў напалюем?» – сказаў Антон, разбудзіўшы ўнука на досвітку ў нядзельку.

2) У лесе ўжо рашуча распараджалася восень. 3) Восень смела гаспадарыла ўсюды, але ў лесе яе работа здавалася найбольш значнай і чароўнай. 4) Па загадзе восені-чараўніцы вясёлы, гарэзлівы ветрык раскалашмаціў косы бярозкам. 5) А сама гаспадыня дакранулася да залатой фарбы і дзе акрапіла бярозавыя лісточкі, а дзе правяла па іх (праўда, не поўнасцю, а толькі па самаму краю) тонкім залатым шнурочкам. 6) Не пашкадавала і рассыпала сонечныя залацінкі па лісці таполяў, ясеняў, дадаўшы крышку чырвані. 7) Лёгкім, нячутным крокам прайшлася каля явара. 8) Прыхінула да сябе яго галінкі, … пагладзіла ды адпусціла. 9) І стаў явар барвовы, нібы нечага засаромеўся. 10) Клёны, вакол якіх кружылася, вілася восень не адзін дзень, былі непадобныя адзін да аднаго: некаторыя мелі лімонна-жоўты колер, іншыя – чырванаваты.

11) – Скажы, восенню лес слаўны? – звярнуўся да унука дзядуля.

12) – Ага! – азваўся Васілёк і раптам ускрыкнуў: – Эх, дрэнны з цябе грыбнік, дзядуля! Баравікоў побач з сабою не бачыш!

13) – Цэлая сямейка! Кладзі хутчэй у кошык! – узрадаваўся Антон і дадаў: – Цяпер мая чарга хоць адзін баравік адшукаць.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 9–13 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне ‘*харошы, які дае радасць*’.

Заданне 2. Адзначце словы, якія могуць быць ужыты на месцы пропуску ў 8-м сказе тэксту:

а) сардэчна; б) станоўча; в) пяшчотна; г) лагодна; д) плённа.

Заданне 3. У 2-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыслоўя *нясмела*.

Заданне 4. Падбярыце сінонімы да падкрэсленага ў 1-м сказе тэксту фразеалагізма.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 4-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону множнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 5-м сказе тэксту займеннік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 13-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утворана падкрэсленае ў 3-м сказе прыслоўе.

Заданне 10. У 5-м сказе тэксту знайдзіце словазлучэнне з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 11-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Родныя мясціны

1) Я з хваляваннем выбіраўся ў Акопы. 2) Быў сонечны празрысты вераснёўскі дзень. 3) Імклівая шаша. 4) Нарэшце – вёска Карпілаўка. 5) Зашчымела на сэрцы ад знаёмай дарагой назвы. 6) Тут у пачатку мінулага стагоддзя была сядзіба пісьменніка Ядвігіна Ш. 7) Менавіта ў яе сценах Янка Купала ўпершыню прачытаў слухачам сваю «Паўлінку». 8) А трошкі пазней, падчас першай імперыялістычнай вайны, у гэтай самай сядзібе размяшчаўся прытулак для дзяцей-бежанцаў, якімі апекавалася нястомная руплівіца на ніве нашага пісьменства Зоська Верас.

9) Паваротак направа, дарога на Харужанцы. 10) Праз якія два-тры кіламетры, не даязджаючы да вёскі, зварочваю ў казачны восеньскі лес. 11) І ўсе гарадскія клопаты адразу засталіся дзесьці далёка-далёка, быццам іх і не было. 12) Змешаны лес маніў у свае грыбныя нетры, шчодра рассыпаўшы навокал залатыя чырвонцы лістоты. 13) Аднак неўзабаве праваруч аткрылася поле з вузкімі грывамі пералескаў. 14) Вось і адмыслова зробленая брама. 15) Пад яе стрэшкай акуратна выразанае на пацямнелай ад часу і дажджоў дошцы слова – Акопы. 16) Першае, што ўражвае тут, – нейкая асаблівая, урачыстая цішыня. 17) Яна быццам запрашае прыслухацца да самаго сябе.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 12-м сказе тэксту вызначце словы, якія ўжываюцца ў пераносным значэнні.

Заданне 2. Адзначце сінонім да падкрэсленага ў 16-м сказе тэксту прыметніка:

а) паўсядзённы; б) святочны; в) звычайны; г) будні; д) прыгожы.

Заданне 3. Пастаўце падкрэслены ў 2-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 13-м сказе тэксту назоўнік у форму творнага склону множнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 5-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 8-м сказе тэксту дзеяслоў у неазначальную форму.

Заданне 7. Адзначце характарыстыкі, якія адпавядаюць падкрэсленаму ў 10-м сказе тэксту дзеяслову:

а) зваротны; б) незакончанага трывання; в) адзіночнага ліку, цяперашняга часу; г) умоўнага ладу; д) 1-га спражэння.

Заданне 8. Утварыце ад падкрэсленага ў 1-м сказе тэксту дзеяслова дзеепрыслоўе.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 17-м сказе тэксту дзеяслоў.

Заданне 10. У 17-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 13-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Алей

1) Вучоныя лічаць, што слова алей, добра вядомае заходнеславянскім і ўсходнеславянскім мовам, – даўняе запазычанне з лацінскай мовы – oleum. 2) Са старажытных часоў склалася традыцыя называць ім на беларускіх землях любое масла, выробленае з расліннага насення (па-руску – растительное масло). 3) Калі патрабавалася ўдакладніць гатунак алею, то ўжывалі адпаведны прыметнік: выраблены з льну – ільняны алей, з каноплі – канапляны. 4) Самы папулярный у нашых умовах сланечнікавы алей (па-руску – подсолнечное масло): *дранікі з раніцы ў печы прэюць, хоць на алеі, але смачныя*.

5) Пра папулярнасць алею ў нас сведчаць шматлікія словы, утвораныя ад яго, – алейнік, алейніца, алейня, алейны.

6) Нельга выкарыстоўваць назоўнік алей у якасці назвы любога масла. 7) Харчовы тлушч, атрыманы збіваннем вяршкоў, па-беларуску мае назву масла. 8) А вось для наймення тэхнічнага масла ўжываецца ў беларускай мове яшчэ адно лацінскае слова – аліва: руск. машинное масло – аліва, машынная аліва; руск. трансформаторное масло – трансфарматарная аліва. 9) Класікі беларускай літаратуры заўсёды выкарыстоўвалі менавіта гэты назоўнік: *трактар каштуе вялікіх грошай*: *і сам ён дарагі, і бензін трэба, аліву*.

10) Такім чынам, будзьце ўважлівымі пры выбары патрэбнага слова. 11) Рэчыва, якое намазываюць на хлеб, робячы бутэрброд, – гэта масла; рэчыва, на якім смажаць, напрыклад, кабачкі, бульбу, якім запраўляюць салату, – алей, а рэчыва, якім змазваюць дэталі або якое заліваюць у машыну, – аліва.

Заданні да тэксту

Заданне 1. Знайдзіце ў тэксце слова, якое адпавядае значэнню ‘*тлусты верхні слой на малацэ, якое адстаялася*’.

Заданне 2. У 8-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да дзеяслова *выкарыстоўвацца*.

Заданне 3. Вызначце часціну мовы падкрэсленага ў 1-м сказе тэксту слова.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 7-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 11-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 8-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 10-м сказе тэксту прыметнік.

Заданне 8. У 7-м сказе тэксту знайдзіце дзеепрыметнік.

Заданне 9. Адзін з дзеясловаў тэксту напісаны з памылкай. Знайдзіце яго і выпраўце памылку.

Заданне 10. У 4-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 3-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Юльчына радасць

1) Ганна аж спалохалася, калі дзверы неяк вельмі хуценька адчыніліся і ў хату ўбегла дачушка Юлька. 2) У мокрым ад ранішняй расы прыполе квяцістай сукенкі яна, гордая, шчаслівая, трымала бусляня.

3) – Дзе ты яго знайшла? – здзівілася маці.

4) – Бегла паблізу яблычнага саду дзеда Андрэя і ўбачыла! – весела адказала Юлька.

5) Дачушка і маці апусціліся на падлогу і з яўнай цікавасцю пачалі разглядаць бусляня, якое хоць і было добра апераннае, але не магло яшчэ стаяць на цыбатых нагах, падала то на адзін, то на другі бок. 6) «Не бойся, родненькае, усё будзе добра!» – пачала суцяшаць крыху напалоханае бусляня Юлька. 7) Яна гладзіла мокрыя пёры птушкі, чырвоныя, нібы азяблыя, ногі і радавалася: такога ў яе жыцці яшчэ не было. 8) Праўда, гады два таму назад дзядзька Мікалай даў патрымаць на руках дзікае качаня, а нядаўна, у пачатку чэрвеня, дзяўчынцы ўдалося злавіць на гарышчы галубку. 9) Але ж гэта не бусел.

10) Юлька прытуліла цёплую птушыную галаву да шчакі і заплюшчыла ад задавальнення вочы. 11) Апоўдні ў хату зайшоў дзед Андрэй і, прысеўшы на лаву, стаў расказваць пра тое, што буслы могуць скідваць з гнязда птушанят, калі прадчуваюць душную парнасць. 12) Дзед параіў самім выхадзіць бусляня, і Юлька з радасцю адгарадзіла для птушкі куточак каля печы.

13) На наступны дзень пра шчасце дзяўчынкі ведалі ўсе вясковыя дзеці, і з самага ранку яны, цікаўныя, сабраліся ў Юльчынай хаце. 14) А бусляня, якое абсохла і пахарашэла, то ўдзячна пазірала на малых, то смакавала прапанаваную яму ў міске рыбу.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 6-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да дзеяслова *супакойваць*.

Заданне 2. У адным са сказаў 2–5 тэксту знайдзіце лексічную памылку (няправільна ўжытае па значэнні слова). З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 2–5:

а) кветкавай; б) ганаровая; в) яблыневага; г) явачнай; д) другасны.

Заданне 3. Знайдзіце ў 11-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 4. Знайдзіце ў 4-м сказе тэксту прыназоўнік.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 7-м сказе тэксту назоўнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Ад назоўніка, падкрэсленага ў 8-м сказе тэксту, утварыце прыметнік пры дапамозе суфікса *-ск-*. Пастаўце гэты прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 3-м сказе тэксту займеннік у форму роднага склону.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 11-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утворана падкрэсленае ў 1-м сказе тэксту прыслоўе.

Заданне 10. У 14-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 5-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Стары

1) Стары ляжаў на канапе ў адбітым посцілкаю кутку і слухаў радыё. 2) Ён навучыўся пазнаваць шмат якія мелодыі, што прыходзілі да яго, як даўнія добрыя сябры. 3) Імёны кампазітараў, якія ён раней не

запамінаў, сёння нешта паўставалі ў яго памяці. 4) Стары па музыцы стараўся ўявіць сабе твар кампазітара, адгадаць, што ён думаў, калі складаў сваю музыку.

5) Па радыё выконвалася п’еса Шумана. 6) Мелодыя лілася светлая і лёгкая, і стары адразу намаляваў у думках твар кампазітара: малады і рухавы, з тонкімі рысамі, з яснымі летуценнымі вачамі. 7) Кампазітар углядаўся некуды ў далеч, і стары здагадаўся: гэта ён выглядае сваю каханую.

8) Стары паддаўся настрою кампазітара – праз музыку ажылі былые пачуцці. 9) Ён атчуваў сябе ў далёкай маладосці, бачыў сцяжыначку над Сожам і ўяўляў, як па той сцяжынцы ў лесе са смехам бяжыць бялявая дзяўчына. 10) А бор спяваў вакол дзяўчыны замілаваную песню, і наўсцяж слалася вясёлае летняе рэха. 11) Стары расхваляваўся, шчокі яго трохі разгладзіліся і паружавелі.

12) Але вось тая музыка скончылася, пачалі перадаваць нешта новае, у зусім новым настроі, і стары ўбачыў твар другога кампазітара. 13) То быў твар мужны і разам з тым нейкі занепакоены, на ім было напісана штосьці надта балючае, ад чаго старому стала не па сабе. 14) Аднак хутка стары зразумеў, што глыбокая задуменная плынь, мажліва, нават яшчэ больш імпануе яго настрою, і праніклíва ўслухаўся ў гукі. 15) Цяпер ён адчуў сябе ўжо не юнаком, а сталым і дужым чалавекам, які па-гаспадарску ішоў па зямлі, абдымаў вачамі шырокія прасцягі...

Заданні да тэксту

Заданне 1. Знайдзіце ў тэксце дзеяслоў са значэннем ‘*адпавядаць чыім-небудзь патрабаванням, густам, настроям*; *выклікаць павагу*; *падабацца*’.

Заданне 2. У 11-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да прыслоўя *крыху*.

Заданне 3. Адзначце словы-антонімы да падкрэсленага ў 6-м сказе тэксту прыметніка:

а) няспешны; б) павальны; в) марудны; г) жвавы; д) павольны.

Заданне 4. Вызначце, да якой часціны мовы адносіцца падкрэсленае ў 10-м сказе тэксту слова.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 3-м сказе тэксту назоўнік у форму творнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 9-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 12-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 8. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту дзеяслоў у неазначальную форму.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 13-м сказе тэксту займеннік.

Заданне 10. У 8-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 9-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Пясняр Беларусі

1) У кожнага з нас ёсць свая калыска – мясціна, дзе давялося нарадзіцца, адкуль, як кажуць, пачаўся жыццёвы шлях. 2) Для нас гэта мясціна самая даражэйшая, самая любімая на зямлі. 3) Ды і не можа быць па-іншаму! 4) Яна аснова ўсяго, што ў нас ёсць і што будзе. 5) У кожнага народа, у кожнай краіне ёсць куточкі, якія з'яўляюцца духавымі сімваламі. 6) Тут нарадзіліся людзі, што сталі знакамітымі на ўласнай зямлі і ўзвысілі ў свеце свой народ, сваю радзіму. 7) У Беларусі такіх куткоў шмат. 8) Іх усе добра ведаюць і любяць. 9) Але адін, што ляжыць каля ракі Вязынкі, нам асабліва дарагі.

10) У Вязынцы, у найпрыгажэйшай вёсцы, а тады фальварку, 7 ліпеня 1882 года ў сям'і дробных арандатараў Луцэвічаў нарадзіўся будучы сусветна вядомы пясняр беларускага народа Янка Купала. 11) І хоць сям'я, не маючы сваёй зямлі, неўзабаве пакінула Вязынку ў пошуках лепшай долі, вёска застаецца яго, песняра, калыскай, а для нас – святыняй.

12) На Міншчыне ёсць нямала мясцін, звязаных з імем Янкі Купалы. 13) Яны пачатак яго жыццёвай дарогі. 14) Таму больш поўна зразумець геній паэта можна толькі тады, калі ты сэрцам дакранешся да ўсіх гэтых святынь. 15) І няхай у кожнага, хто прыйдзе да пачатковых вытокаў песняра па душэўнай патрэбе, складзецца добрае, шчаслівае жыццё ўсюды, куды прывядуць яго лёс і сэрца. 16) Адным словам, паўсюль сярод людзей.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 10-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да прыметніка *знакаміты.*

Заданне 2. У 6-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *агульны*.

Заданне 3. У адным са сказаў 1–6 тэксту знайдзіце лексічную памылку (няправільна ўжытае па значэнні слова). З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 1–6:

а) свойская; б) выснова; в) асабовымі; г) духоўнымі; д) уласніцкай.

Заданне 4. Знайдзіце ў 15-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 5. Знайдзіце ў 9-м сказе тэксту прыназоўнік.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 15-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 11-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 8. Пастаўце падкрэслены ў 13-м сказе тэксту займеннік у форму творнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 9. Ад назоўніка, падкрэсленага ў 16-м сказе тэксту, утварыце прыметнік пры дапамозе суфікса *-ск-*. Пастаўце гэты прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 10. У 2-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 9-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Душэўная цеплыня

1) Як і заўсёды ў красавіку, сёння Алеся з хваляваннем бегла да гаманлівай крынічкі, якая бурліла недалёка ад вёсцы. 2) Бегла яна, спадзеючыся, што на гэты раз журавы паселяцца каля чысцюткай вады. 3) Але, на жаль, іскрыстая крынічка так і не змагла іх прываражыць. 4) Алесі стала вельмі сумна, калі жураўліны клін на яе вачах праплыў, мінуўшы крынічную водную гладзь. 5) Настрой змяніўся толькі тады, калі яна ўспомніла пра лебедзя. 6) Ён (дзяўчынка была ў гэтым упэўнена) захоча наведаць прыгожую мясціну. 7) Гожая мясціна дапамагла ў бядзе. 8) Здарылася гэта пазалетась.

9) У адзін з зімовых дзён Алеся, прыйшоўшы са школы, яшчэ не паспела і <u>распрануцца</u>, як у хату ўбег яе малодшы брат Андрэйка і радасна ўсклікнуў:

– Да нас лебедзь прыляцеў! Хадзем падзівімся!

10) – А чаму ён не белы, а нейкі шэры? – здзівілася дзяўчынка, убачыўшы лебедзя.

11) – Малады, відаць, – адказаў брат. – Вырасце, стане белым.

12) Брат з сястрой ціхенька падкраліся да азяблай птушкі. 13) Аднак лебедзь пачуў чужыя крокі, насцярожыўся і ўзляцеў. 14) Праз хвіліну птах апусціўся.

15) – Слабы, – уздыхнуў Андрэйка, – сілы ў крылах няма. І ад крынічкі ён далёка не паляціць, бо рэкі і азёры пазамярзалі. Неяк перазімуе, толькі зараз з ежай кепска. Будзем яго падкармліваць.

16) З гэтага часу Алеся двойчы на дзень прыбягала да крынічкі, прыносячы птушцы то свежы хлеб, то пшаніцу, то вараную бульбу. 17) Спачатку лебедзь дзічыўся, не падпускаў да сябе, адлятаў далей ад берага. 18) Тады Алеся кідала ў ваду хлеб ці ставіла на лёд шкляны слоік з пшаніцай. 19) Нарэшце ён перастаў дзічыцца чалавека. 20) Птушка адчула людскую ласку, цяплыню і клопат.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 10–14 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне ‘*які настыў, змёрз на холадзе*’.

Заданне 2. У 15-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыслоўя *добра*.

Заданне 3. Знайдзіце ў 20-м сказе тэксту слова, у якім ёсць гук [ц].

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 20-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Знайдзіце ў 1-м сказе тэксту прыметнік і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 16-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Знайдзіце ў 3-м сказе тэксту інфінітыў.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 9-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік і пастаўце яго ў форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утворана падкрэсленае ў 17-м сказе тэксту прыслоўе.

Заданне 10. У 1-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 20-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Бортніцтва ў Беларусі

1) Пра пчол беларусы ведалі са старажытнасці. 2) Спачатку прашчуры выпадкова знаходзілі пчаліныя гнёзды ў дуплах дрэў і забіралі мёд разам з сотамі. 3) Карыснасць смачнага рэчыва стала відавочнай, але часу на яго збіранне трацілася вельмі многа, а здабыча была невялікая. 4) Далёкіх нашых продкаў перастае задавальняць выпадкова знойдзены мёд, бо яго хацелася есці круглы год. 5) Каб прыручыць руплівых пчолак і мець гарантаваны прыбытак, яны, змайстраваўшы ў дрэвах борці (дуплы), пачынаюць займацца бортніцтвам.

6) Станаўленне бортніцтва адбылося ў першым стагоддзі нашай эры, пра што сведчаць словы «мёд», «воск», «труцень», якія ўжываюцца ва ўсіх славянскіх мовах. 7) Класічную форму бортніцтва набыло пасля з'яўлення жалезных прылад працы, калі бортнік змог выдзёўбваць борці ў сырых ствалах дрэў. 8) Гэты лясны промысел удалося добра наладзіць у адным з самых цікавых куточкаў нашага края – на беларускім Палессі.

9) Для борці паляшук выбіраў высокае дрэва на паляне, каб яго было відаць адусюль. 10) Найчасцей выбіралася сасна: на елцы пчолы не сяліліся, а дуб цяжка апрацоўваўся. 11) Дакладнае дзейства суправаджала бортніка ў час падрыхтоўкі борці: ён не піў, не еў нічога тлустага і трымаў у сакрэце сваю задуму. 12) Праца бортніка патрабавала вялікіх практычных ведаў, спрыту і фізічных сіл. 13) На дрэва ён ўзбіраўся пры дапамозе спецыяльнай прылады – лезіва. 14) Доўгія гадзіны вісеў высока над зямлёй, выдзёўбваючы сабе борці. 15) Кожная з іх абавязкова мела своеасаблівы знак – кляймо або сцяг. 16) Высечаны бортнікам на ўсходнім баку дрэва … знак пацвярджаў яго права на борць. 17) Прафесія бортніка перадавалася ад бацькі да сына, які з дзяцінства павінен быў пазнаць таямніцы дзіўнага старажытнага рамяства.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 2–6 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне '*набыццё пэўных прымет у працэсе развіцця*; *фарміраванне*'.

Заданне 2. Адзначце словы, якія могуць быць ужыты на месцы пропуску ў 16-м сказе тэксту:

а) адметны; б) знакаміты; в) дасведчаны; г) характэрны; д) разборны.

Заданне 3. У 4-м сказе тэксту знайдзіце антонім да назоўніка *сучаснікі*.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 11-м сказе тэксту назоўнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 3-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку ніякага роду.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 15-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 7. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 17-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 8. У адным са сказаў 12–14 тэксту знайдзіце прыслоўе.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 2-м сказе тэксту прыметнік.

Заданне 10. У 8-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 13-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Беларускі ручнік

1) Беларускі ручнік адносіцца да тых прадметаў мастацтва, што належаць і мінуламу, і сучаснасці. 2) Ён прысутнічае ў самыя важныя моманты жыцця гарадскога і вясковага чалавека. 3) Мы можам убачыць гэту дзіўную ўзорыстую тканіну там, дзе святкуюць радзіны ці вяселле. 4) Ніводная значная выстава народнага мастацтва не абыходзіцца зараз без ручніка, бо ён найбольш ярка перадае рысы нацыянальнага арнаменту, увасабляе высокае майстэрства ткацтва, вышыўкі і вязання.

5) Шмат стагоддзяў карыстаюцца беларусы ручніком. 6) Ткуць і расшываюць яго і сёння, імкнучыся кожны раз удасканаліць прыгажосць, над якой працавала мноства папярэдніх пакаленняў. 7) Кожнае з іх, спасцігаючы законы аздаблення тканіны, асэнсоўвала і складвала ў адзіную скарбонку разуменне ручніковага дэкора, розных тэхнічных прыёмаў, адметных каляровых спалучэнняў. 8) З часам адточваліся характэрныя адзнакі традыцыйнага аздаблення беларускага ручніка. 9) Фарміраваўся канон, у рамках якога праходзілі далейшыя творчыя пошукі. 10) Канон ніколі не абмяжоўваў ткачыху, вышывальшчыцу, а дазваляў увасабляць у арнаменце свой характар,

пачуцці, настрой, сваё адчуванне хараства, дэманстраваць рамесніцкую дасканаласьць.

11) Так ствараўся ручнік – цудоўны выраб калектыўнай працы і індывідуальнага бачання, традыцыйнага і заўсёды новага мастацтва. 12) Кожная ткачыха, беручыся за справу, клапацілася, каб яе палатно было адметнае, прыгожае. 13) І яно часта ўдавалася нават лепшым.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 5–7 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне ‘*своеасаблівы, характэрны*’.

Заданне 2. У адным са сказаў 11–13 тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *горшы*.

Заданне 3. Знайдзіце ў 2-м сказе тэксту слова, у якім ёсць гук [ц].

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 10-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 1-м сказе тэксту займеннік у форму творнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 3-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік і пастаўце яго ў форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 8. Вызначце, якой часцінай мовы з’яўляецца падкрэсленае ў 11-м сказе тэксту слова.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 12-м сказе тэксту назоўнік.

Заданне 10. У 7-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 10-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Прыгажосць роднай зямлі

1) Успамінаю возера Свіцязь каля Навагрудка, яго ласкавую ваду, чародкі паласатых, нібы празрыстых, акунёў, якія гуляюць на мелізне. 2) Навокал зялёныя трысцё, клёны, дубы ды ліпы, што надумалі сваім цветам аздобіць ваду ля самага берага.

3) Успамінаю раку Бярозу, у ляску каля якой ярка гарэла ўсю ноч толькі наша рыбацкае вогнішча. 4) Як на світанні мы, ідучы да Бярозы, пракладалі на росным лузе першую сцежку.

5) Успамінаю цудоўнае возера Нарач, спакойны, велічны Сож, быстры Нёман і ціхія рэчкі, якіх я нямала бачыў, вандраваўшы па роднай краіне. 6) Успамінаю сустрэчу з той лясной крынічкай, што бліскучай стужкай імкліва віхляла сярод векавых дрэў дрымучага лесу. 7) Жыватворную сілу яе чыстай і незвычайна смачнай вады. 8) Успамінаю спатканне з крынічкай як бясплатны падарунак, як сапраўднае счасце.

9) Успамінаю і разумею: паўсюль перад намі раскрыта цудоўная кніга – прырода роднай краіны. 10) Чытайце гэту кнігу, смела заглыбляйцеся ў яе таямніцы, бярыце шчодрую матчыну ласку ад промняў сонца, ад плёскату празрыстых хваляў, ад сасновага шуму, ад самага духмянага ва ўсім свеце спелага збожжа.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 9-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да дзеяслова *ўзгадваць*.

Заданне 2. Знайдзіце ў 8-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 3. Знайдзіце ў 3-м сказе тэксту часціцу.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 9-м сказе тэксту назоўнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 5-м сказе тэксту прыметнік у форму творнага склону множнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 2-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік залежнага стану і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 8. У адным са сказаў 5–10 тэксту вызначце слова, форма якога не адпавядае марфалагічнай ці арфаграфічнай норме. З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 5–10:

а) вандруючы; б) заглыбляйцесь; в) маччыну; г) шума; д) самога.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам ўтвораны падкрэслены ў 3-м сказе тэксту назоўнік.

Заданне 10. У 2-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 8-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Вёска

1) «Ах, якое сёння цудоўнае надворье! Ні ветру, ні хмурынкі!» – радаваўся ўголас дзядзька Мартын, павольна ішоўшы ад вакзальнай плошчы ў вёску, дзе жыве яго даўні сябар. 2) Ранішняе сонца спачатку няспешнымі хвалямі кацілася па зямлі, пасля сонечныя хвалі паступова збягалі да вады і збіраліся ў рачным люстры.

3) Вясковыя хаты ляпіліся на самым высокім месцы, і калі дзядзька Мартын глянуў на вёску знізу, з ракі, то заўважыў, як вымалёўваюцца ў нябеснай яснасці побач з абрысамі дрэў коміны на стрэхах. 4) Стрэхі ішлі роўненька, адна за адной, высокія, у асноўным шыферныя, а вось коміны адрозніваліся. 5) Невядома чаму, але кожны з вяскоўцаў комін у сябе пажадаў <u>змайстраваць</u> іншы, чым у суседа. 6) І добра, што печнікі былі людзі з выдумкай. 7) Адзін комін, шырокі, прысадзісты, вылазіў на <u>страху</u>. 8) Быў ён важны, як, відаць, і яго гаспадар. 9) Другі вытыркаўся доўгай і тонкай жалезнай трубой. 10) І выгляд меў такі, быццам упершыню трапіў на <u>гэты</u> свет ды назаўсёды застыў у нямым здзіўленні. 11) У трэцяга над трубой быў прышлёпнуты шырокі брыль. 12) Коміны ганарыста красаваліся над берагавым грэбенем, узнімаліся над садамі і агародамі, што спаўзалі да ракі.

13) Сады яшчэ і цяпер, у ліпені, выдавалі ацяжэлымі: моцна прыціснула кусты і дрэвы густая лістота. 14) Адцвіла бульба, стаяла роўная і <u>кучаравая</u>, яшчэ ківаліся на межах у жоўтых хусцінках сланечнікі, а на градках даўно ўжо тырчэлі вострымі каліўцамі цыбуля і часнок. 15) Палюбаваўшыся на хаты, сады і агароды, дзядзька ў добрым настрою пайшоў па вузенькай, што шнурок, сцежачцы, якая ўсё далей адводзіла яго ад рэйкавай чыгункі і набліжала да вёскі.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 1-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да прыметніка *добры*.

Заданне 2. У 13-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *рэдкі*.

Заданне 3. Знайдзіце ў 15-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 4. Знайдзіце ў 4-м сказе тэксту часціцу.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 7-м сказе тэксту назоўнік у форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 14-м сказе тэксту прыметнік у форму творнага склону адзіночнага ліку жаночага роду.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 10-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 5-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік залежнага стану і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 9. У адным са сказаў 1–5 тэксту вызначце слова, форма якога не адпавядае марфалагічнай ці арфаграфічнай норме. З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 1–5:

а) ветра; б) ідучы; в) вагзальнай; г) кацілась; д) кажны.

Заданне 10. У 15-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 1-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Ластаўкі

1) Прыгатаваўшы ранішняе снеданне, бабка Волька выйшла на вуліцу і прысела на зручную лавачку, якую ёй учора змайстраваў унук Міколка. 2) На прасторнай вуліцы было ціха, толькі чуўся неўгамоны шчэбет ластавак. 3) «Ого, колькі іх зляцелася ў адзін гурт! Значыць, збіраюцца не сёння-заўтра пакінуць нас», – падумала ўголас Волька.

4) Шукаючы, відаць, сабе спажыву, зусім нізка, амаль над самым долам, шумныя ластаўкі каторую гадзіну так спрытна насіліся туды-сюды, што цяжка было іх разгледзець. 5) Але вось, налятаўшыся, птушкі густа паселі на тэлеграфны провад. 6) Ледзь чутныя зараз і такія мілыя галасы не маглі не выклікаць у душы бабкі шчымлівага суму. 7) Волька доўга не адводзіла вачэй ад жывой гірлянды на тэлеграфным проваду, якую нагадвалі, шчыльна ўсеўшыся, каб перамагчы холад, птушкі. 8) Бабцы хацелася наглядзецца на ластавак перад іх адлётам у вырай. 9) Толькі ўспомніўшы, што збіралася зранку паставіць у печ пірагі, Волька падхапілася і хуценька пайшла ў хату.

10) Ластаўкі, амаль справіўшыся з холадам, увішна чысцілі дзюбамі пёркі на крылах ды дружна шчабяталі. 11) Здавалася, птушкі нешта вырашалі, аб нечым раіліся. 12) Часам узляталі (праўда, невысока) і зараз жа вярталіся на сваё ранейшае месца. 13) Жывая гірлянда доўга ўпрыгожвала тэлеграфны провад. 14) Халодны дзень закончыўся, аднак надышла не менш халодная <u>ноч</u>. 15) А калі ноч зноў змяніў ранак, ластавак нідзе не было відаць. 16) «Каб менш мы, людзі, шкадавалі, выправіліся вы, даражэнькія, у дарогу яшчэ зацемна», – уздыхнуўшы, прамовіла Волька.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 9-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыслоўя *марудна*.

Заданне 2. Знайдзіце ў 1-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 3. Знайдзіце ў 12-м сказе тэксту часціцу.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 1-м сказе тэксту назоўнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Ад назоўніка, падкрэсленага ў 14-м сказе тэксту, утварыце прыметнік пры дапамозе суфікса *-н-*. Пастаўце гэты прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 4-м сказе тэксту займеннік у пачатковую форму.

Заданне 7. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 9-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік залежнага стану і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 8-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 9. У адным са сказаў 4–6 тэксту вызначце слова, форма якога не адпавядае марфалагічнай норме. З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 4–6:

а) сабе; б) разгледзіць; в) тэлеграфный; г) бабцы; д) сума.

Заданне 10. У 7-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 2-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Граматыка Браніслава Тарашкевіча

1) Вясной 1916 года жаданне напісаць беларускую граматыку цалкам авалодала свядомасцю Браніслава Тарашкевіча. 2) Граматыка патрэбна была як паветра. 3) І малады вучоны разумеў, што гэта яго святы абавязак.

4) Нельга сказаць, што задума ўзнікла неяк выпадкова, на пустым месце. 5) Адзін з буйных беларусазнаўцаў Яўхім Фёдаравіч Карскі ў сваей фундаментальнай працы «Беларусы» даследаваў і апісаў фанетыку і марфалогію беларускай мовы. 6) Яўхім Карскі прааналізаваў вялікі фактычны матэрыял, але не ўсё задуманае ажыцявіў. 7) Свайму ж вучню, Браніславу Тарашкевічу, ён ахвотна дапамагаў у нялёгкай і адначасова вельмі важнай справе. 8) У выніку вучоны абагульніў асноўныя факты, моўныя з’явы цэнтральных беларускіх гаворак. 9) Яму заставалася толькі выпрацаваць беларускую лінгвістычную тэрміналогію.

10) Граматыка Браніслава Тарашкевіча складалася з пяці невялікіх раздзелаў і была прызначана перш за ўсё для практычнага выкарыстання ў школе. 11) Даследчык свядома на першым этапе не ўскладняў тэорыі. 12) Сярод іншых яго задум была і такая: абавязкова працягнуць напісанне «навуковай граматыкі».

13) Сёння Браніслаў Тарашкевіч з’яўляецца прызнаным у свеце лінгвістам, а ўнармаваны ім арфаграфічны правапіс лёг у аснову адпаведных нормаў беларускай літаратурнай мовы.

Заданні да тэксту

Заданне 1. Знайдзіце ў тэксце фразеалагізм.

Заданне 2. Знайдзіце ў 13-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 3. Знайдзіце ў 12-м сказе тэксту прыназоўнік.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 3-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту прыметнік у простую форму вышэйшай ступені параўнання (назоўны склон, адзіночны лік, мужчынскі род).

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 12-м сказе тэксту займеннік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 9-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 8. Вызначце, якім спосабам утвораны падкрэслены ў 5-м сказе тэксту назоўнік.

Заданне 9. У адным са сказаў 4–7 тэксту вызначце слова, форма якога не адпавядае марфалагічнай ці арфаграфічнай норме. З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 4–7:

а) ніяк; б) пустым; в) сваёй; г) даследваў.

Заданне 10. У 4-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 6-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Балотная курачка

1) Праразаючы вострым носам байдаркі светла-зялёную сцяну чарота ды адштурхоўваючыся вяслом, Андрэй змог хуценька прабрацца ў ціхую неглыбокую рэчку, па якой і паплыў.

2) Дзесьці праз паўгадзіны сярод забалочаных лугавін, хмызняку і розных нізкарослых дрэў перад ім адкрылася невялікае азярцо, акаймаваная чаротам. 3) Тут гнездзіліся балотныя курачкі, лысухі, чомгі, шматлікія кулікі і ажно тры віды качак: крыжанкі, чыркі, ныркі. 4) Плывучы, хлопец добра чуў, як у чароце меладычна спяваюць, стараючыся пераймаць салаўя, сціплыя чарацянкі. 5) А дзе-нідзе яму даводзілася бачыць рэшткі шкарлупіння ад яек балотных і вадаплаўных птушак. 6) Андрэй разумеў, што гэта непрыгожыя сляды разбойніцкай дзейнасці балотнага луня.

7) Раптам на лісціку гарлачыка ён заўважыў чорную птушку, велічынёю з голуба. 8) То была чаротніца, якую яшчэ называюць вадзяной і балотнай курачкай. 9) Усе яе блізкія і далёкія сваякі спрытна бегаюць па пяску, па траве, па балотнай дрыгве. 10) Яна ж, як і лысуха, можа лётаць і плаваць.

11) Андрэй з цікавасцю назіраў за тым, як, прыкмеціўшы чалавека, уцякала ад яго вадзяная курачка. 12) Птушка адштурхоўвалася ад вады вялікімі лапамі з доўгімі пальцамі і шпарка махала кароткімі крыламі. 13) На паверхні вады за ёю заставаўся, расплываючыся праз нейкі час, цэлы ланцужок кругоў. 14) «Вось табе і курыца! Бегае па вадзе, нібыта футбаліст па полі», – засмяяўся хлопец. 15) Андрэй падумаў, што людзі, відаць, усё ж памылкова называюць курачкай гэту дзіўную балотную птушку.

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 12-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да прыслоўя *хутка*.

Заданне 2. Знайдзіце ў 9-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 3. Знайдзіце ў 3-м сказе тэксту часціцу.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 12-м сказе тэксту назоўнік у форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 8-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 13-м сказе тэксту займеннік у форму роднага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 7. Вызначце дзеяслоў, ад асновы якога ўтворана падкрэсленае ў 11-м сказе тэксту дзеепрыслоўе.

Заданне 8. Вызначце, якой часцінай мовы з’яўляецца падкрэсленае ў 6-м сказе тэксту слова.

Заданне 9. У адным са сказаў 1–5 тэксту знайдзіце слова, форма якога не адпавядае марфалагічнай ці арфаграфічнай норме. З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 1–5:

а) чароту; б) разных; в) акаймаватае; г) плыўшы; д) дзе-недзе.

Заданне 10. У 2-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 3-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Сіла слова

1) Наколькі я патрабавальны да выбару слоў у час размовы або пісьма, наколькі ўважлівы? 2) Ці задавалі вы сабе такое пытанне? 3) Яно важнае, бо слова – гэта нешта значна большае, чым знак, чым сімвал. 4) Слова мае вялікую сілу.

5) Кожнае слова напоўнена значэннем (часта не адным), кожнае дзеліцца не толькі з тым, хто слухае, але і з тым, хто гаворыць, сілай заключанага ў ім значэння. 6) І вось тут асцярожна: вельмі небяспечна часта паўтараць ды і увогуле ўжываць у маўленні непрыемныя,

напышлівыя, суровыя словы, каб не захаваць іх назаўжды ў сваёй свядомасці. 7) Перад тым як нешта сказаць, добра падумайце.

8) Выбар для ўзаемаадносін мілагучных, шчырых, далікатных слоў – самы першы і важны крок. 9) Пазбягайце неапраўдана гукавых слоў, гаварыце так, каб нікога не пакрыўдзіць. 10) Знаходзьце словы, якія дазволяць пачуць і зразумець вас, дапамогуць абмеркаваць любую сітуацыю, рашыць любую праблему. 11) Словы, якія стымулююць каго-небудзь да ажыццяўлення мары і за якія хтосьці вам будзе ўдзячны.

12) Пастаянна падбіраць правільныя словы нялёгка, асабліва спачатку. 13) Але з часам прыходзіць уменне, яно перарастае ў навык і нават у нешта большае – у патрэбную неабходнасць. 14) У неабходнасць штораз казаць самаму сабе: «Сёння я думаў і гаварыў настолькі хораша, што змог дапамагчы чалавеку!»

Заданні да тэксту

Заданне 1. У 5-м сказе тэксту знайдзіце сінонім да назоўніка *семантыка*.

Заданне 2. У 12-м сказе тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *памылковы*.

Заданне 3. У адным са сказаў 6–9 тэксту знайдзіце лексічную памылку (няправільна ўжытае па значэнні слова). З прапанаваных слоў адзначце тое, якое павінна быць ужыта ў адным са сказаў 6–9:

а) бяспечна; б) далікатэсных; в) першасны; г) гучных; д) крыўдаваць.

Заданне 4. Знайдзіце ў 13-м сказе тэксту немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

Заданне 5. Знайдзіце ў 3-м сказе тэксту часціцу.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту назоўнік у форму творнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 7. Ад назоўніка, падкрэсленага ў 14-м сказе тэксту, утварыце прыметнік пры дапамозе суфікса *-н-*. Пастаўце гэты прыметнік у форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 8. Пастаўце падкрэслены ў 9-м сказе тэксту займеннік у пачатковую форму.

Заданне 9. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 7-м сказе тэксту, утварыце поўны дзеепрыметнік залежнага стану і пастаўце яго ў форму назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 10. У 14-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 6-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Міжнародны дзень роднай мовы

1) 21 лютага ва ўсім свеце адзначаецца Міжнародны дзень роднай мовы. 2) Гэта свята было абвешчана ЮНЕСКА па ініцыятыве краіны Бангладэш і праводзіцца штогод з 2000 года. 3) Гісторыя свята сумная: 21 лютага 1952 года ў горадзе Дака, сталіцы Бангладэш, загінулі пяць студэнтаў, якія адстойвалі права прызнаць родную для іх бенгальскую мову дзяржаўнай.

4) Мэта свята – захаванне лінгвістычнай разнастайнасці і шматмоўя ў сучасным свеце, падтрыманне нацыянальных моў і культур, забеспячэнне права кожнага грамадзяніна карыстацца роднай мовай.

5) Сёння на лінгвістычнай карце налічваецца каля 6 тысяч моў, але палова з іх, паводле ацэнкі ЮНЕСКА, знаходзіцца пад пагрозай знікнення, а больш за 200 лічацца мёртвымі. 6) Тысячы моў не выкарыстоўваюцца ў сістэме адукацыі. 7) Кожныя 2 тыдні ў свеце знікае адна мова, і гэты лёс, як лічаць даследчыкі, можа напаткаць палову моў свету да канца XXI стагоддзя. 8) ЮНЕСКА мае намер стварыць сістэму адсочвання стану моў, якія знаходзяцца пад пагрозай знікнення, і садзейнічаць выпраўленню становішча. 9) На 40 найбольш распаўсюджаных мовах сёння размаўляюць каля 2/3 насельніцтва Зямлі, а 96 % моў свету карыстаюцца толькі 3 % людзей. 10) У дзясятку самых ужывальных па колькасці носьбітаў сёння ўваходзяць наступныя мовы: кітайская, іспанская, англійская, хіндзі, арабская, бенгальская, партугальская, руская, японская, лахнда.

11) Спецыялісты адзначаюць: раней мова знікала натуральным шляхам, у выніку гібелі народа (праз эпідэміі, войны), а сёння носьбіты добраахвотна пераходзяць на іншую мову. 12) Асноўнай прычынай знікнення моў у сучасным свеце вучоныя называюць глабалізацыю і міграцыю. 13) Эканамічныя працэсы вымушаюць людзей пакідаць родныя мясціны, шукаць працу ў вялікіх гарадах, іншых краінах, дзе яны адмаўляюцца ад роднай мовы і пачынаюць карыстацца іншымі, больш папулярнымі.

14) Міжнародны дзень роднай мовы – адна з нагод падумаць пра лёс роднай мовы. 15) У гэты дзень усе мовы прызнаюцца роўнымі, бо

кожная з іх з’яўляецца унікальнай спадчынай, якую мы павінны захаваць для нашчадкаў. 16) Гісторыя ведае шматлікія прыклады таго, як са знікненнем мовы знікае этнас, нацыя.

17) Родная мова не патрабуе шмат ад сваіх носьбітаў, яе трэба проста любіць, паважаць, берагчы як нацыянальную каштоўнасць. 18) Мы часам саромеемся гаварыць па-беларускі, называем тысячы прычын-перашкод для гэтага. 19) А між тым толькі родная мова здольная паказаць усяму свету нашу самабытнасць, адметнасць, індывідуальнасць. 20) Яна своеасаблівы культурны код, люстэрка грамадска-палітычнага развіцця нашага народа, яго мыслення і псіхікі. 21) Яна не знікне, калі будзе людское жаданне размаўляць на ёй. 22) Гаварыць па-беларуску – значыць пазнаваць, прызнаваць і паважаць сябе як нацыю. 23) Не будзем забывацца на словы Францішка Багушэвіча: «Яно добра, а нават і трэба знаць суседскую мову, але найперш трэба знаць сваю».

Заданні да тэксту

Заданне 1. У адным са сказаў 11–13 тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне ‘*пашыраны*’.

Заданне 2. У адным са сказаў 17–18 тэксту знайдзіце сінонім да назоўніка *скарб*.

Заданне 3. У 11-м сказе тэксту знайдзіце антонім да слова *пад прымусам*.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 19-м сказе тэксту назоўнік у форму творнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. Пастаўце падкрэслены ў 1-м сказе тэксту прыметнік у форму роднага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. Знайдзіце ў 22-м сказе тэксту займеннік, пастаўце яго ў форму давальнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэсленае ў 7-м сказе тэксту словазлучэнне ў форму меснага склону.

Заданне 8. Пастаўце падкрэсленае ў 5-м сказе тэксту словазлучэнне ў форму творнага склону.

Заданне 9. Вызначце, якой часцінай мовы з’яўляецца падкрэсленае ў 10-м сказе тэксту слова.

Заданне 10. У 18-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 15-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Гарадзішча

1) Агароджваць, агарод, горад – усе гэтыя словы сугучны слову «гарадзішча». 2) Яны паходзяць ад старадаўняга слова «гарадзіць» – абносіць нейкае месца тынам, плотам.

3) Паглядзіце на карту Беларусі. 4) Вы знойдзеце на ёй вельмі многа вёсачак з назваю Гарадзішча. 5) Гэта азначае, што побач з вёскамі ці на іх месцы ў старажытнасці знаходзіліся ўмацаваныя пасяленні людзей.

6) Гарадзішчы з’явіліся ў бронзавым веку, калі людзі не ўмелі яшчэ здабываць жалеза. 7) Нашы продкі выбіралі для гарадзішчаў высокія пагоркі, мысы ў сутоках рэк, схаваныя ў балотах выспы. 8) У такім месцы насыпаўся земляны вал, а часам вакол капаўся яшчэ і роў. 9) Па вяршыні вала абавяскова рабілі драўлянае ўмацаванне – вастракол ці сцяну з бярвення. 10) Адно гарадзішча належала аднаму роду – вялікай старажытнай сям’е, дзе ўсе былі сваякамі.

11) Міналі стагоддзі. 12) Адны людзі сыходзілі з абжытых гарадзішчаў, другія прыходзілі. 13) Мяняліся і станавіліся больш трывалымі прылады працы. 14) З’явіліся заможныя князі, ваяры, спецыялісты-рамеснікі і гандляры. 15) Паступова і гарадзішчы ператварыліся ў невялікія гарадкі і гарады. 16) Не ўсе, вядома, а толькі тыя, што стаялі на скрыжаванні гандлёвых шляхоў.

17) Назва Гарадок захавалася і сёння ў Віцебскім, Жлобінскім, Полацкім і іншых раёнах. 18) Некаторым з гэтых паселішчаў пашчасціла стаць вялікімі гарадамі. 19) Самыя вядомыя, якія захавалі старажытныя назвы, – Гродна і Навагрудак. 20) У летапісах яны называюцца Городня, Городень, Новагарадок, Новагародак – усё ад таго ж слова «гарадзіць». 21) На Беларусі захавалася каля тысячы гарадзішчаў – сведкаў багатай і цікавай гісторыі нашай краіны.

Заданні да тэксту

Заданне 1. Растлумачце лексічнае значэнне падкрэсленага ў 14-м сказе назоўніка і вызначце спосаб яго ўтварэння. Успомніце назвы людзей паводле роду заняткаў, прафесіі, якія маюць такі суфікс, як у дадзеным назоўніку.

Заданне 2. Падбярыце сінонімы да падкрэсленага ў 10-м сказе тэксту назоўніка.

Заданне 3. Вызначце род падкрэсленага ў 21-м сказе тэксту назоўніка.

Заданне 4. Пастаўце падкрэслены ў 6-м сказе тэксту назоўнік у форму роднага склону адзіночнага ліку.

Заданне 5. У 7-м сказе тэксту знайдзіце прыналежны займеннік і пастаўце яго ў форму давальнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

Заданне 6. У сказах 3–5 тэксту знайдзіце поўны дзеепрыметнік і пастаўце яго ў форму творнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 8-м сказе тэксту дзеяслоў у неазначальную форму.

Заданне 8. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 16-м сказе тэксту прыметнік.

Заданне 9. Вызначце, якой часцінай мовы з'яўляецца падкрэсленае ў 1-м сказе тэксту слова.

Заданне 10. У 10-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 9-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Сотнікаў

1) Некалькі хвілін яны прадзіраліся па хмызняку; збоч са снегу тырчала сухое трысцё, якое ціха і нудна шархацела на ветры. 2) Неўпрыкмет перайшлі засыпаную снегам рачулку і зноў пайшлі поплавам, грузнучы нагамі ў рыхлым глыбокім снезе.

3) Сотнікава апаноўвала санліва-знямоглая абыякавасць да ўсяго на свеце. 4) Толькі намаганнем волі ён прымушаў сабе ісці, не спыніцца і не ўпасці, а ў вушах са звонам гудзела – ад ветру ці, можа, ад стомы.

5) Урэшце яны выбраліся з кустоў, але наперадзе іх чакаў пагорак, і тут Сотнікаву стала зусім кепска: млелі ногі. 6) Добра, што снег тут памялеў, а сям-там яго і зусім не было, пад падэшвамі мулялі пыльныя цёмныя плешыны.

7) Рыбак далёка выскачыў наперад і доўга шыбаваў па касагоры, мусіць, каб выбрацца на пагорак і агледзецца. 8) Але, яшчэ не ўзабраўшыся на яго, ён спыніўся. 9) Сотнікаў падумаў, што той нешта ўбачыў – мусіць, недалёка ўжо была вёска.

10) Снегавы пагорак, над якім вісела прысмужанае зорнае неба, крута задзіраўся ўгору і знікаў у туманным змроку. 11) Ззаду ж шырока разлеглася шэрая роўнядзь поплаву – з кустоўем, нейкімі невыразнымі плямамі, няпэўнымі ў змроку расплывістымі ценямі, а яшчэ далей, амаль не праглядваючыся, цьмеў дзесьці лес, з якога яны ішлі. 12) Ён быў далёка, той лес, а наўкола стыла на марозе чыстае поле – калі што, тут падмогі ніадкуль не будзе.

13) Рыбак усё чакаў, і Сотнікаў з гарачнаю задышлівасцю дашкандыбаў да яго, ужо не пільнуючыся следу, – ступаў абы-куды, толькі б не ўпасці. 14) І тады, падыйшоўшы, згледзеў: Рыбак стаяў на дарозе.

15) Яны не сказалі адзін аднаму нічога, толькі ўслухаліся, паўзіраліся і памалу пайшлі ўгору – адзін па правай, а другі па левай каляіне. 16) Дарога, напэўна, вяла ў вёску – яшчэ можа пашчасціць дапнуцца да яе, не зваліцца ў хадзе, і тады ўжо будзе відаць, як і што рабіць далей.

17) Неўзабаве яны выйшлі на вяршыню пагорка. 18) Наўкола мроіўся начны прывідны прастор: шэрань, снег, суцемак з мноствам няўлоўных пераходаў, паўценяў і плям. 19) І нідзе не было ні агеньчыка, ні руху – змоўкла, замерла, стаілася зямля. 20) І не дай бог у такі час напаткаць тут людзей – людзі не прынясуць ім удачы, не тых людзей можна цяпер чакаць на дарозе.

Заданні да тэксту

Заданне 1. Знайдзіце ў тэксце слова, якое адпавядае значэнню ‘*луг у пойме ракі*’. Пастаўце яго ў форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 2. Падбярыце сінонімы да падкрэсленага ў 7-м сказе тэксту дзеяслова.

Заданне 3. У адным са сказаў 5–6 тэксту знайдзіце антонім да прыметніка *светлы*.

Заданне 4. У апошнім абзацы тэксту знайдзіце ўстойлівы выраз.

Заданне 5. Вызначце род падкрэсленага ў 18-м сказе тэксту назоўніка.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 20-м сказе тэксту назоўнік у форму творнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэсленае ў 12-м сказе тэксту словазлучэнне ў форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 15-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 9. Вызначце, ад якога слова і якім спосабам утвораны падкрэслены ў 17-м сказе тэксту назоўнік.

Заданне 10. У 4-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 14-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

Спадчына

1) Спадчына. 2) Якое простае слова! 3) Які няпросты яго сэнс! 4) Цяжка ўявіць сабе чалавека без гісторыі, без кроўных сувязей з роднай зямлёй, без адчування сваіх вытокаў, без памяці, без душы, без роду і племені.

5) Кожны з нас паасобку і ўсе мы разам складаем народ, Радзіму, пачуццё любові да якой глыбокае і вялікае ў кожнага сумленага чалавека. 6) Усіх яднаюць галоўныя рысы характару – любоў да роднай зямлі, пашана да яе самых запаветных багаццяў і духоўных каштоўнасцей.

7) Прыемна і радасна бачыць, як за апошнія гады ў нашых гарадах і вёсках адкрыты новыя музеі, мемарыяльныя комплексы, якія сімвалізуюць народную ўдзячнасць героям Вялікай Айчыннай вайны, дзеячам навукі, культуры і мастацтва.

8) Памяць народа – гэта самае вялікае багацце, якое і называецца спадчынай. 9) Род і народ яднаюцца адным дарагім словам – Радзіма. 10) Гэта родныя і блізкія цябе людзі, твая сям’я, твае продкі, памяць пра іх добрыя справы.

Заданні да тэксту

Заданне 1. Знайдзіце ў адным са сказаў 1–4 тэксту слова, якое адпавядае значэнню ‘*аднаўленне ў свядомасці вобразаў і падзей мінулага, узнаўленне з’яў, якія ў цяперашні момант не дзейнічаюць непасрэдна*’. Пастаўце яго ў форму творнага склону адзіночнага ліку.

Заданне 2. Падбярыце сінонімы да падкрэсленага ў 3-м сказе тэксту назоўніка.

Заданне 3. У адным са сказаў 8–10 тэксту знайдзіце антанімічнае словазлучэнне да фразеалагізма *сёмая вада на кісялі*.

Заданне 4. Вызначце, якой часцінай мовы з’яўляецца падкрэсленае ў 6-м сказе тэксту слова.

Заданне 5. Пастаўце падкрэсленыя ў 7-м сказе тэксту назоўнікі ў форму меснага склону адзіночнага ліку.

Заданне 6. Пастаўце падкрэслены ў 5-м сказе тэксту прыметнік у форму назоўнага склону множнага ліку.

Заданне 7. Пастаўце падкрэслены ў 4-м сказе тэксту займеннік у форму меснага склону.

Заданне 8. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў 8-м сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе.

Заданне 9. Вызначце марфемы, з якіх складаецца падкрэслены ў 9-м сказе тэксту дзеяслоў.

Заданне 10. У 10-м сказе тэксту знайдзіце слова з марфалагічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 11. У 5-м сказе тэксту знайдзіце слова з арфаграфічнай памылкай. Выпраўце памылку.

Заданне 12. Вызначце стыль і тып тэксту.

ТЭКСТЫ ДЛЯ ПЕРАКЛАДУ

Днепр

Днепр – одна из самых больших рек Европы после Волги, Дуная и Урала: ее общая протяженность составляет 2201 километр. Протекая по территории России, Беларуси и Украины, она впадает в Черное море.

Величие водных просторов реки производит удивительное впечатление. Красива она в любое время года: летом зеркальная гладь обрамлена густой зеленью, осенью она практически сливается с синим небом, зимой на большей части устанавливается толстый лед, появляются живописные сугробы, весной можно наблюдать ледоход.

Днепр воспет многими поэтами – эта река прочно вошла как в древний, так и современный фольклор славянских народов. Кроме славян, на ее берегах основывали свои поселения представители Трипольской цивилизации, скифы, сарматы, греки. Одно из древних названий реки Днепр – Борисфен, которое встречается в работах греческого историка Геродота, а также в трудах Плиния и Страбона. У римских историков река именуется как Данаприс, у древних славян – Славутич, а у крымских татар – Узу.

Современное название Днепра уходит корнями к иранским языкам, на которых разговаривали племена скифов и сарматов. Корень dān,

который в разных вариантах широко распространен среди гидронимов, обозначал слово «река», āpr – «глубокая». Таким образом, название реки в переводе означает «глубокая река».

Радуга

Радуга – это атмосферное оптическое явление, наблюдаемое при освещении ярким источником света множества водяных капель дождя или тумана. Радуга выглядит как разноцветная дуга или окружность, составленная из цветов спектра видимого излучения. Это те семь цветов, которые принято выделять в радуге, но следует иметь в виду, что на самом деле спектр непрерывен, его цвета плавно переходят друг в друга через множество промежуточных оттенков.

Центр окружности, которую описывает радуга, лежит на прямой, проходящей через наблюдателя и Солнце, в антисолнечной точке. Поэтому для наблюдателя на земле радуга обычно и выглядит как дуга окружности. Чем ниже Солнце над горизонтом, тем ближе дуга к половине окружности, а высота верхушки радуги над землёй – к 42 градусам. Чем выше точка наблюдения, тем дуга полнее.

Когда Солнце поднимается выше 42 градусов над горизонтом, окружность возможного появления радуги оказывается ниже уровня земли, и наблюдатель, находящийся на её поверхности, видеть радугу не может. Приблизиться к радуге, как и к горизонту, нельзя.

При определенных обстоятельствах можно наблюдать двойную, перевёрнутую или даже кольцевую радугу. На самом деле эти явления уже другого процесса – преломления света в кристаллах льда, рассеянного в атмосфере, которые относятся к гало. Для появления в небе перевернутой радуги необходимы специфические погодные условия, характерные для Северного и Южного полюсов. Перевернутая радуга образуется за счет преломления света, проходящего через льдинки тонкой завесы облаков на высоте 7–8 тысяч метров. Цвета в такой радуге располагаются наоборот: фиолетовый вверху, а красный внизу.

Восточнославянские языки

Восточнославянские языки относятся к группе, входящей в состав славянской ветви индоевропейской языковой семьи. Они распространены в восточной Европе и северной части Азии. Сейчас из

этой группы насчитывается три живых языка – белорусский, русский и украинский. Иногда в качестве четвёртого рассматривается русинский, который чаще всего принимают за диалект украинского языка.

История современных восточнославянских языков легко прослеживается по сохранившимся письменным памятникам. Языковеды считают, что современные восточнославянские языки восходят к одному источнику – древнерусскому языку, разговорный вариант которого имел территориальные диалекты, отличавшиеся своими фонетическими, лексическими и морфологическими чертами.

С XIV века начинается формирование самостоятельных родственных восточнославянских языков, ставших в итоге отдельными – русским, белорусским и украинским.

С конца X века восточные славяне в связи с распространением христианства получили письменность, пришедшую из Болгарии. Современные восточнославянские языки используют алфавиты, созданные на основе кириллицы.

Какие общие черты восточнославянских языков сохранились в XXI веке? Например, русский и украинский языки имеют всего-навсего три сходства. А вот украинский и белорусский – двенадцать. Одна из показательных общих черт белорусского и украинского языков – это присутствие в них звательного падежа. В русском языке он тоже когда-то существовал, однако с XI века начал отмирать и сейчас отсутствует.

Жировичский монастырь

Свято-Успенский Жировичский мужской монастырь Белорусской православной церкви расположен в деревне Жировичи Слонимского района Гродненской области. Это один из главных центров белорусского православия и крупнейших в стране архитектурных ансамблей XVII–XVIII веков.

Он возник на том месте, где, согласно преданию, 20 мая 1470 года была явлена Жировичская икона Божией Матери. Уже в XVI столетии эта святыня прославилась чудотворениями. Она сохранилась и по сегодняшний день. Каждый желающий может поклониться ей и обратиться со своими просьбами. Говорят, что она помогает при различных недугах, даже неизлечимых.

Днем памяти Жировичской Божией Матери считается 20 мая. В этот день паломники со всех уголков Беларуси и других стран посещают Жировичи, чтобы поклониться иконе.

Также на территории Свято-Успенского Жировичского монастыря есть чудотворные источники, окунуться в которые приезжает большое количество обычных людей и возле которых довольно часто образуются очереди. В честь 550-летнего юбилея явления иконы Божией Матери в 2020 году они были специально оборудованы и еще более благоустроены.

В настоящее время на территории обители расположены мужской монастырь, духовная семинария, пять действующих церквей и хозяйственные постройки. Также имеются сад, огород и пасека, которые и снабжают провизией обитель. Монахи и семинаристы находятся на собственном обеспечении, выращивают овощи и фрукты, пекут хлеб.

Детский парк имени Максима Горького

Минский детский парк имени Максима Горького – один из памятников культуры, архитектурного и ландшафтного искусства Беларуси. Его история отслеживается с далёкого 1801 года. В те времена земли парка представляли собой лесистую местность, пересечённую рекой Свислочь. И назывался он тогда «городским садом». Торжественное открытие оборудованного для гуляний парка состоялось спустя четыре года.

С течением времени территория парка разрасталась. В 19-м веке здесь появился Летний городской театр, а также зимний каток. В начале 20-го века в парке был открыт ресторан, отреставрирован трек для велоспорта, а также появились площадки для проведения культурных мероприятий Минска.

Современное название парк получил лишь в 1936 году, тогда как в предыдущие годы именовался «Профинтерн».

В ходе боевых действий во время Второй мировой войны границы парка были уничтожены, восстановление же закончилось только в 1952 году. Первые детские аттракционы на территории парка появились в 1960 году.

Сегодня на территории парка имени Горького имеется множество тропинок для прогулок, а также оборудованных лавочек для отдыха. Здесь протекают воды реки Свислочь и искусственного канала. Венцом парка является памятник писателю Максиму Горькому, в честь которого парк и получил своё название.

Суеверие в бизнесе

Любой бизнес – своего рода джунгли. Мнения его участников причудливым образом переплетаются и меняются, теории строятся на зыбкой почве предположений и часто вводят в заблуждение, а информация порой оказывается неверной или неправильно интерпретируется.

Особенно это проявляется на финансовом рынке. Вряд ли можно дать точный ответ на вопрос о том, какими качествами необходимо обладать, чтобы зарабатывать деньги на рынке. И преобладающую роль здесь играет личность инвестора, а также его собственный подход к рынку. Рассмотрим некоторые психологические категории, которые оказывают существенное влияние на деловые решения, что принимаются исключительно инвесторами. Вера в удачу присуща всем участникам рынка, и это следует обсудить, даже если мы пытаемся минимизировать ее значение.

Рассказывают об одном академике в области физики, который повесил на косяке своего офиса подкову. Когда один из коллег выразил свое сомнение по этому поводу, тот ответил, что не верит в предрассудки. «Но я слышал, что подкова помогает даже тем, кого нельзя назвать суеверными», – добавил он.

Продемонстрируем эффект суеверий. В одном из экспериментов каждые пятнадцать секунд давали крошечные порции еды оголодавшим голубям. Птицы, по-видимому, увидевшие в спасительной пище награду за свое хорошее поведение, начали старательно его демонстрировать. Одни крутились по часовой стрелке в ожидании еды, другие зависали вниз головой на верхних перекладинах клетки...

В той же мере инвесторы принимают случайные события в качестве подтвержденных истин. Некоторые идут еще дальше и считают, что могут на них влиять.

Подвиг народа бессмертен!

Далекий 1941-й год. Теплое июньское утро. Во всех советских школах накануне вечером прошли выпускные вечера. Девушки и парни, полные надежд на долгую и счастливую жизнь, встречают рассвет…

И вдруг – война… Как гром среди ясного неба прозвучали эти слова из репродуктора. Эта беда ворвалась в каждый дом непрошеным гостем.

1941-й год принес море страданий, горя и слез. Защищать Родину ушли все, кто мог держать в руках оружие. В городах и деревнях оставались только старики, женщины и дети. Люди отдавали свои жизни за Родину, за товарищей.

Великая Отечественная война – это огромная душевная рана в человеческих сердцах. Это была самая великая война за всю историю человечества. Четыре тяжелых года советские люди сражались с немецко-фашистскими захватчиками за свободу и мирное небо над головой. Погибло огромное количество людей. В Беларуси каждый третий человек не вернулся с фронта.

Очень много вытерпел советский народ за эти четыре года. Вспомним героический подвиг Ленинграда: 900 дней держались люди в окруженном городе и не отдали его! Они выдержали холод, голод, вражеские бомбардировки. Вспомним Сталинград! Вспомним другие города! Мы преклоняемся перед подвигом советского народа!

Задумайтесь, какой ценой досталась нам эта победа. Люди считали святым долгом отдать жизнь за Родину. Матерям и женам некогда было оплакивать своих родных, воевавших в окопах, они сами брали в руки оружие и шли на врага. Во время Великой Отечественной войны люди показали, на что способен советский народ.

Мы живем в свободной процветающей стране. Мы не видели Беларусь израненной и изможденной. Мы – счастливые люди!

С каждым годом мы все дальше и дальше отдаляемся от военной поры. Уходит поколение, вынесшее тяжелый груз войны. Но в памяти мы должны сохранить и немеркнущий подвиг, и неслыханные страдания, и непреклонную веру людей в победу.

Нарочь

Нарочь – одно из самых известных озер Беларуси, о котором знают далеко за пределами республики. Оно достаточно чистое и прозрачное, а местами настолько, что песчаное дно можно рассмотреть на глубине пяти метров.

Возникло озеро еще до нашей эры, во времена таяния ледника, воды которого и образовали Нарочь. Площадь озера – 79,6 км^2, а наибольшая глубина – 24,8 м. Всего в него стекается семнадцать небольших речушек и протока, соединяющая Нарочь с другим похожим по происхождению озером под названием Мястро. Из Нарочи также вытекает одноименная с озером река.

Озеро делится на два плеса: мелкий и крупный. Там же расположился небольшой полуостров Наносы, где сейчас работает этнографическая агроусадьба «Наносы Отдых».

В 1999 году с целью сохранения уникальной природы и ландшафта в этих местах был создан Нарочанский национальный парк – большой природный заповедник площадью 97300 га. В парке есть много озер, его территорию занимают нетронутые леса с неповторимой флорой и фауной. Ежегодно увидеть эти красоты приезжают миллионы туристов. Территория парка покрыта смешанными лесами, здесь присутствуют болотистые участки и большие луга. Это уникальное место, которое входит в десятку достопримечательностей, посещаемых не только белорусами, но и гостями из других стран.

Костел в Гервятах

Деревня Гервяты расположена в Островецком районе Гродненской области. Первые письменные упоминания о ней датируются 1434 годом. Почти через столетие епископ виленский Ян основал здесь самый красивый в Беларуси и очень известный храм Святой Троицы (тогда еще деревянный приход).

В разное время деревня Гервяты относилась к различным государственным образованиям, но знаменитый костел всегда оставался центром общественной и религиозной жизни местного населения. Его здание, выполненное в неоготическом стиле, настолько масштабно и великолепно, что затмевает многие культовые белорусские сооружения. Высота звонницы равна 61 м. Длинные и узкие оконные проемы визуально добавляют сооружению высоты. Внутреннее помещение разбито колоннами на три нефа. Вертикальные опоры – контрфорсы – имеют многоступенчатую форму, которая плавно переходит в полуарочные конструкции.

Перед Троицким костелом размещено несколько крестов, выполненных из дерева и украшенных разнообразной резьбой. Рядом с храмом также разбит прекрасный парк, в котором высажены редкие для Беларуси растения. Здесь же установлены фигуры двенадцати апостолов и размещена мельница, входящая в список гервятских исторических достопримечательностей. Внутреннее убранство костела довольно скромное, невычурное, однако не лишено вкуса и стиля.

Храм в Гервятах часто называют «маленькой Швейцарией», а также «Нотр-Дамом Беларуси». Это самый красивый костел среди всех католических храмов страны.

Искать, а не находить

Давным-давно сгорела большая библиотека, уцелела лишь одна рукопись. Долгие годы она покоилась в глубине книжной лавки, никто не обращал на нее внимания до тех пор, пока однажды в лавке не сменился хозяин.

Хозяин перебирал свитки, книги, рукописи и избавлялся от ненужного. Старую рукопись он выбросил, и она попала в руки случайного прохожего – нищего. Тот собирался разжечь ею костер, чтобы согреться, но прежде поинтересовался, что в ней написано. А в рукописи было вот что: «Тот человек, который найдет на берегу моря горячий камень, обретет в жизни все, о чем мечтал». Нищий решил, что терять ему нечего, и отправился к морю.

Он поднимал камень за камнем, но они были холодны, и нищий бросал их в волны. Так шли дни, недели, месяцы, годы… И вот однажды рука нищего коснулась горячего камня… Он поднял его и … по привычке выбросил в море.

Наша жизнь как берег моря: мы день за днем ищем свою судьбу, но часто, найдя то, что искали, пройдем мимо лишь потому, что привыкли искать, а не находить.

Весенний снегопад

Наконец-то долгожданная весна пришла, с оттепелью и с мартовскими грозами. Но неожиданно для всех на четвертой неделе марта начался могучий снегопад и все в природе резко изменилось.

Снег глухим одеялом застелил землю и птичью пищу. Пернатым стало холодно и голодно. Уже давно не прилетали птицы на зимнюю кормушку. Горсть разбухших от сырости семечек не привлекала даже воробьев. Но в этот день вспомнили все же птички о зимней столовой. Даже скворцы присели на край и осторожно склевали старые крошки. Но нашлись и такие птицы, которые искали спасения в паническом бегстве. Полетели на юго-запад зяблики, дрозды, жаворонки. Обгоняют их и легко преодолевают встречный ветер бесчисленные чибисы. Даже в полдень, когда стало пригревать солнце, поток стай не прекратился.

Вскоре после весеннего снегопада перелетные птицы вернулись. Вот так в апреле многих птиц нам довелось встречать дважды.

Барсук

Мы расположились в лесу неподалеку от небольшой поляны. День и ночь у нас горел костер, потому что ночью было холодно, а днем приходилось готовить еду.

Однажды вечером у костра начал сопеть какой-то неведомый зверь. Мы сначала насторожились, однако через полчаса заметили, как зверь высунул из травы мокрый черный нос и долго нюхал воздух. Потом из травы показалась острая морда с черными пронзительными глазками.

Это из зарослей вылез маленький барсук. На сковородке жарилась и шипела картошка. Барсук был настолько голоден, что не побоялся огня, прыгнул к сковородке и сунул в нее нос. Конечно же, он немедленно обжегся и даже завизжал от боли. Пришлось смазать его любопытный нос жиром и накормить орехами и грибами.

Наслаждайтесь своим «кофе»

Успешные выпускники, сделавшие замечательную карьеру, пришли в гости к старому профессору. Конечно же, вскоре разговор зашел о работе – выпускники жаловались на многочисленные трудности и жизненные проблемы.

Предложив своим гостям кофе, профессор пошел на кухню и вернулся с кофейником и подносом, уставленным самыми разными чашками: фарфоровыми, стеклянными, пластиковыми, хрустальными...

Когда выпускники разобрали чашки, профессор сказал: «Если вы заметили, все дорогие чашки разобраны. Никто не выбрал чашки простые и дешевые. Желание иметь для себя лучшую чашку и есть источник ваших проблем. Поймите, что чашка сама по себе не делает кофе лучше. Иногда она просто дороже, а иногда даже скрывает то, что мы пьем. То, что вы действительно хотели, был кофе, а не чашка. Но вы сознательно выбрали лучшие чашки. А затем разглядывали, кому какая чашка досталась. А теперь подумайте: жизнь – это кофе, а работа, деньги, положение, общество – это чашки. Это всего лишь инструменты для хранения Жизни. То, какую чашку мы имеем, не определяет и не меняет качества нашей Жизни. Иногда, концентрируясь только на чашке, мы забываем насладиться вкусом самого кофе. Наслаждайтесь своим “кофе”».

Человек должен быть интеллигентен!

Человек должен быть интеллигентен! А если у него профессия не требует интеллигентности? А если он не смог получить образования: так сложились обстоятельства? А если интеллигентность сделает его «белой вороной» среди его сослуживцев, друзей, родных?

Нет, нет и нет! Интеллигентность нужна при всех обстоятельствах. Она нужна и для окружающих, и для самого человека.

Многие думают: интеллигентный человек – это тот, который много читал, получил хорошее образование, много путешествовал, знает много языков. А между тем можно иметь все это и быть неинтеллигентным, и можно ничем этим не обладать в большой степени, а быть все-таки внутренне интеллигентным человеком.

Образованность нельзя смешивать с интеллигентностью. Интеллигентность не только в знаниях, а в способностях к пониманию другого. Она проявляется в тысяче и тысяче мелочей: в умении уважительно спорить, вести себя скромно за столом, в умении незаметно (именно незаметно) помочь другому, беречь природу, не мусорить вокруг себя – не мусорить окурками или руганью, дурными идеями (это тоже мусор, и еще какой).

Интеллигентность надо в себе развивать, тренировать, тренировать душевные силы, как тренируют и физические. А тренировка возможна и необходима в любых условиях.

Злобная и злая реакция, грубость и непонимание других – это признак душевной и духовной слабости, человеческой неспособности жить… Толкается в переполненном автобусе слабый и нервный человек… Ссорится с соседями – тоже человек, не умеющий жить… Не умеющий понять другого человека, вечно обижающийся на других – это тоже человек, обедняющий свою жизнь и мешающий жить другим.

Приветливость и доброта делают человека не только физически здоровым, но и красивым. Да, именно красивым. Лицо человека, искажающееся злобой, становится безобразным. Долг человека – быть интеллигентным перед людьми и перед самим собой.

Путями доброты

Когда человек сознательно или интуитивно выбирает себе в жизни какую-то цель, жизненную задачу, он невольно дает себе оценку. По тому, ради чего человек живет, можно судить и о его самооценке – низкой или высокой.

Если человек живет, чтобы приносить людям добро, облегчать их страдания, давать людям радость, то он оценивает себя на уровне этой своей человечности. Он ставит себе цель, достойную человека. Только такая цель позволяет человеку прожить свою жизнь с достоинством и получить настоящую радость. Да, радость! Подумайте: если человек ставит себе задачей увеличивать в жизни добро, приносить людям счастье, какие неудачи могут его постигнуть? Не тому помочь? Но много ли людей не нуждаются в помощи?

Если жить только для себя, своими мелкими заботами о собственном благополучии, то от прожитого не останется и следа. Если же жить для других, то другие сберегут то, чему служил, чему отдавал силы.

Можно по-разному определять цель своего существования, но цель должна быть. Надо иметь и принципы в жизни. Одно правило в жизни должно быть у каждого человека, в его цели жизни, в его принципах жизни, в его поведении: надо прожить жизнь с достоинством, чтобы не стыдно было вспоминать.

Достоинство требует доброты, великодушия, умения не быть эгоистом, быть правдивым, хорошим другом, находить радость в помощи другим.

Ради достоинства жизни надо уметь отказываться от мелких удовольствий и немалых тоже… Уметь извиняться, признавать перед другими ошибку – это лучше, чем врать.

Обманывая, человек прежде всего обманывает самого себя, потому что он думает, что успешно соврал, а люди поняли и из деликатности промолчали.

Жизнь – прежде всего творчество, но это не значит, что каждый человек, чтобы жить, должен родиться художником, балериной или ученым. Можно творить просто добрую атмосферу вокруг себя. Человек может принести с собой атмосферу подозрительности, какого-то тягостного молчания, а может внести сразу радость, свет. Вот это и есть творчество.

Воспитанные люди

(*из письма А. П. Чехова брату Николаю*)

Воспитанные люди должны удовлетворять следующим условиям.

Они уважают человеческую личность, всегда снисходительны, мягкие, вежливые, уступчивые.

Они уважают чужую собственность, а потому платят долги.

Не лгут даже в пустяках. Они не лезут с откровенностями, когда их не спрашивают.

Они не унижают себя с тою целью, чтобы вызвать в другом сочувствие.

Они не суетны.

Если имеют в себе талант, то уважают его. Они жертвуют для него всем.

Они воспитывают в себе эстетику.

Тут нужны беспрерывные дневной и ночной труд, вечное чтение, воля. Тут дорог каждый час.

Экскурсия длиною в жизнь

Как-то раз один молодой человек отправился в путешествие. Прибыв в другую страну, он решил ознакомиться с местными достопримечательностями и купил путеводитель по замкам, расположенным на прилегающих островах.

В путеводителе были указаны весьма ограниченные дни и часы экскурсий, а также их немалая стоимость. Но вдруг на последней странице юноша увидел специальное предложение – «Экскурсия твоей жизни». На фотографиях был запечатлен красивый замок, и путешественнику очень захотелось в нем побывать. К тому же предоплата за экскурсию не требовалась, и юноша, заинтригованный необычным предложением, позвонил и договорился о визите.

В назначенное время у замка его приветливо встретил охранник.

– Я опоздал? Остальные посетители уже вошли? – спросил юноша.

– Остальные? Посещение замка индивидуальное, и услуг гида мы не предлагаем, – ответил охранник.

Он вручил посетителю карту, кратко ознакомил с историей замка и упомянул обо всех достойных внимания достопримечательностях. Завершив свое повествование, охранник вручил гостю большую ложку и попросил держать ее вогнутой частью кверху.

– А это еще зачем? – поинтересовался юноша.

– У нас особая экскурсия. Мы не берем плату за вход. Стоимость экскурсии оценивается таким образом: каждому посетителю мы даем ложку, доверху наполненную мелким песком (в нее помещается ровно сто граммов), и посетитель самостоятельно прогуливается по замку; по окончании экскурсии мы взвешиваем песок, оставшийся в ложке, и просим с посетителя по одному рублю за каждый просыпанный грамм, – объяснил охранник.

– А если я вдруг не рассыплю ни грамма? – уточнил юноша.

– В таком случае ваша экскурсия будет бесплатной, – сказал охранник.

Юношу очень удивило такое условие. Охранник наполнил ложку песком – и молодой человек начал свою экскурсию.

Уверенный в твердости своей руки, юноша аккуратно поднялся по лестнице, не отрывая глаз от ложки ни на секунду. Наверху, около зала доспехов, он решил не заходить внутрь, так как поднявшийся ветерок мог сдуть песок, и предпочел сразу же спуститься вниз. Проходя мимо зала с военными орудиями, расположенными под лестницей, он понял, что рассмотреть их поближе можно, если только перегнуться через перила. Это было совершенно безопасно, однако песок почти наверняка рассыпался бы, поэтому юноша ограничился только осмотром зала издалека. По той же причине он не пошел и в подземелье, куда вела довольно крутая каменная лестница. Очень довольный, что песок в целости и сохранности, он вернулся к месту начала экскурсии, где его уже ожидал охранник с весами в руках.

– Это просто удивительно, но вы потеряли только полграмма песка, – объявил он. – Поздравляю, это посещение оказалось для вас бесплатным.

– Большое спасибо! – ответил юноша, собираясь уходить.

– Но получили ли вы удовольствие от экскурсии? – поинтересовался охранник.

Турист, после недолгих колебаний, решил быть откровенным.

– По правде говоря, совсем небольшое. Ведь я все время думал о песке и совершенно не смотрел по сторонам, – ответил он.

– Так и быть, я сделаю для вас исключение. Я дам вам еще одну возможность увидеть наш прекрасный замок. Я снова наполню вашу ложку, потому что таковы правила, но не думайте о песке. Через двенадцать минут должна начаться следующая экскурсия, так как придет другой посетитель. Вы должны успеть вернуться до него.

Не теряя времени, юноша взял ложку и рванул к антресолям, бросив быстрый взгляд на экспонаты, кубарем скатился вниз по каменной лестнице в подземелье, засыпав ступеньки песком. Там он не задержался ни на минуту, потому что время уже поджимало. На всех парах он побежал вверх, чтобы осмотреть оставшиеся части замка, рассыпая остатки песка. Бросив взгляд на часы, он понял, что прошло уже одиннадцать минут. Времени на осмотр орудий уже не оставалось, и он бросился к выходу, где отдал пустую ложку охраннику.

– Ну что ж, без песка, но не волнуйтесь, мы ведь договорились... А как на этот раз? Вам понравилась экскурсия?

– Нет, – ответил он наконец. – Я думал только о том, как бы не опоздать, рассыпал весь песок, но не получил никакого удовольствия.

Охранник сказал:

– Есть люди, которые идут по жизни, стараясь ни за что не платить, и не могут насладиться этим путешествием. Есть другие, которые вечно спешат, быстро теряют все, но тоже не получают удовольствия. Очень немногие постигают науку жизни. Они открывают для себя каждый уголок и наслаждаются каждым моментом. Они знают, что за все придется платить, но понимают: жизнь стоит этого.

КАНТРОЛЬНАЯ РАБОТА

Варыянт 1

Заданне 1. А) Спішыце тэкст, устаўляючы замест кропак прапушчаныя літары і расстаўляючы, дзе неабходна, знакі прыпынку.

Як усё-такі ў горадзе адарваны мы ад нашай в…лічнай пр…роды! Нібы ў каменным пал…не н… бач…м толкам н… неба н… зор н… сам…га сонца. Так многа праходз…ць міма нас і б…лютка… квец…нь садоў і срэбразвонны гоман гаючых кр…ніц і залів…сты спеў гарэ…ных птушак.

Б) Знайдзіце ў тэксце 5 назоўнікаў і 5 прыметнікаў і запішыце іх у пачатковай форме.

Заданне 2. Дапішыце канчаткі прыметнікаў.

Зл… сабака, чырвон… паліто, шырок… стэп, зялён… яблык, неразборлів… подпіс, маленьк… дзеці, сін… неба, прыгож… дзяўчаты, цікав… кіно, Чорн… мора.

Заданне 3. Спішыце словазлучэнні, раскрываючы дужкі.

Ісці па (праспект), збан (квас), расці ў (лес), быць на (дождж), трымаць у (рука), шмат (час), рысы (твар), у самым (край), пачуццё (смутак), пытанне (выкладчык).

Заданне 4. Перакладзіце сказы на беларускую мову.

Летние дни длиннее зимних.

Иван сильнее Андрея.

Черника вкуснее брусники.

По территории Россия больше Китая.

Мёд слаще сахара.

Заданне 5. Перакладзіце словазлучэнні на беларускую мову аднаслоўнымі адпаведнікамі.

Картофельная ботва, железная дорога, работа сообща, в прошлом году, с обеих сторон, лягушачья икра, богатый гравием, третьего дня, заливной луг, растительное масло.

Заданне 6. Растлумачце значэнне ўстойлівых выразаў.

Хварэць на пана; есці поедам; спяваць асанну.

Варыянт 2

Заданне 1. А) Спішыце тэкст, устаўляючы замест кропак прапушчаныя літары і расстаўляючы, дзе неабходна, знакі прыпынку.

Ёсць б…зумо…на і ў в…лікіх гарадах мал…ўнічыя куточкі пр…роды паркі б…танічныя сады скв…ры. Б…гуць пра… гарады або павольна н…суць свае воды ш…рокі… р…кі. Адным словам ёсць дзе нам гарад…кім ж…харам а…пачыць ды ёсць на што палюбава…а.

Б) Знайдзіце ў тэксце 5 назоўнікаў і 5 прыметнікаў і запішыце іх у пачатковай форме.

Заданне 2. Дапішыце канчаткі прыметнікаў.

Дзік… гусь, залат… медаль, жалезн… дзверы, смачн… клубніцы, прыгож… джынсы, вузк… акно, доўг… вуліцы, фізічн… боль, маленьк… пачак, высок… насып.

Заданне 3. Спішыце словазлучэнні, раскрываючы дужкі.

Сядзець на (бераг), зараснікі (лазняк), ехаць на (трактар), дні (тыдзень), пачак (цукар), расці на (зямля), луста (хлеб), шмат (кісларод), рукі ў (мука), гаварыць аб (бацька).

Заданне 4. Перакладзіце сказы на беларускую мову.

Брат младше сестры на два года.

Эта книга интереснее той.

Горки меньше Орши.

Лимон кислее грейпфрута.

Курица дешевле свинины.

Заданне 5. Перакладзіце словазлучэнні на беларускую мову аднаслоўнымі адпаведнікамі.

Растительное масло, анютины глазки, тыквенная ботва, в позапрошлом году, оладьи из тёртого картофеля, дикий кабан, парное молоко, доброй ночи, луна в первой четверти, порастать травой.

Заданне 6. Растлумачце значэнне ўстойлівых выразаў.

На вярбе грушы; цыркаць па кропельцы; відаць пана па халявах.

Варыянт 3

Заданне 1. Вызначце род назоўнікаў.

Гусь, жаль, стэп, сірата, фае, піяніна, ціхоня, БДМУ, рэха, кафэ, задавака, мадам, пачак, запалка, абжора, пані, паліто, Янцзы, какаду.

Заданне 2. Знайдзіце ў словазлучэннях марфалагічныя памылкі і выпраўце іх.

Смачны яблык, моцная боль, гэтакі цуд, свая рукапіс, вялікі пачак, горкая палын, залатая медаль, густая пыл, салёнае івасі, старая поні, надзейнае алібі, новае фартэпіяна, святочнае лато.

Заданне 3. Запішыце беларускія адпаведнікі да прапанаваных слоў. Параўнайце формы ліку гэтых назоўнікаў у рускай і беларускай мовах.

Черника, земляника, лекарство, двойня, дверь, поведение, обручение, ежевика, дрожь, отношение, овощи, клюква, грудь.

Заданне 4. Пастаўце назоўнікі ў форму роднага склону адзіночнага ліку.

Звер, кісларод, цукар, Віцебск, брат, нос, стол, шакалад, сум, дом, сняжок, вецер, жаль, кілаграм, смутак, вальс, стол, імпрэсіянізм, алюміній, слон, чалавек.

Заданне 5. Пастаўце назоўнікі ў форму меснага склону адзіночнага ліку.

Аб’ява, аварыя, адліга, хата, вада, Вераніка, зорка, шчака, рука, краіна, мука, жанчына, вяршыня, елка, папраўка, душа, лесвіца, дырэктар, дождж, герой.

Заданне 6. Выпраўце марфалагічныя памылкі ў наступных сказах.

1. Пад ценню дубоў добра адпачываць летам.
2. Дзяўчыне здалося, што нейкая цень мільганула за хатай.
3. У нашага суседа злая сабака.
4. На лугу зацвілі рамонкі.
5. Мы з сябрамі паедзем адпачываць у сонечнае Сочы.
6. Клубніка – вельмі смачныя і сакавітыя ягады.
7. На дароге няма ніводнай машыны.

Варыянт 4

Заданне 1. Вызначце род назоўнікаў.

Полымя, качаня, брыво, подпіс, кафэ, старшыня, Тбілісі, соня, цень, воблака, сабака, бедалага, далонь, шчаўе, жывапіс, рамонак, ААН.

Заданне 2. Знайдзіце ў словазлучэннях марфалагічныя памылкі і выпраўце іх.

Новая пано, смачны жэле, чырвоная вяргіня, свежае сулугуні, ружовая фламінга, ваенны аташэ, белая гусяня, ветлівы парцье, залатое калье, сакавітае кальрабі, высокая насып.

Заданне 3. Запішыце беларускія адпаведнікі да прапанаваных слоў. Параўнайце формы ліку гэтых назоўнікаў у рускай і беларускай мовах.

Обстоятельство, дрожь, клюква, дверь, тройня, сумерки, листья, введение, овощи, семена, дрова, крупа.

Заданне 4. Пастаўце назоўнікі ў форму роднага склону адзіночнага ліку.

Аспірын, злаславец, луг, сват, ром, паніч, бор, ад’езд, гнеў, бераг, набытак, ельнік, валакардзін, розум, пясок, сум, авёс, хлеб, боль, чалавек, народ, дуб, Мінск.

Заданне 5. Назоўнікі, што ў дужках, пастаўце ў форму меснага склону.

Гаварыць па (тэлефон), сустрэцца на тым (тыдзень), прынесці ў (вядро), блукаць па (лес), знаходзіцца ў (адпачынак), ісці па (праспект), крычаць у (бор), сушыць на (сонца).

Заданне 6. Выпраўце марфалагічныя памылкі ў наступных сказах.

1. Сустракаюць па адзенні, праводзяць па розуму.
2. Я пазнаў яе па голасу.
3. Па ржышчу босымі нагамі не ходзяць.
4. Гэтую жалезную дзвер немагчыма адчыніць.
5. У траве нарасло шмат сунічніка.
6. Павевы ветра зрываюць з дрэў пажоўклае лісце.
7. Шмат часа спатрэбіцца, каб выканаць гэта заданне.

Варыянт 5

Заданне 1. Знайдзіце ў прапанаваных сказах немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

А) Янка Купала быў першы, хто разгадаў у Максіме Багдановічу выдатнага паэта, таленавітага генія літаратуры.

Б) Нашы лясы, у якіх ёсць вялікая колькасць корму і сховішчаў, славяцца багатай жывёльнай фаўнай.

Заданне 2. З двух прапанаваных у дужках слоў вызначце тое, што адпавядае сэнсу сказа.

А) (*Баечныя, байкавыя*) персанажы – гэта пераважна жывёлы і птушкі, якія прыйшлі ў байку з казкі і захавалі рысы, замацаваныя за імі народнай фантазіяй.

Б) У сярэдзіне сакавіка раніцы былі такія ціхія, што ручайкі, здавалася, грымелі, нібы (*гарыстыя, горныя*) вадаспады.

В) Імкнецца нас парадаваць вясна (*духмяным, духоўным*) пахам чаромхі, спяшаецца нас лета адарыць надзвычай шчодрым сонцам, палітрай жоўтых фарбаў – залатая восень, зіма – бліскучай белізной паўсюль, апрача неба, у якім – просінь.

Заданне 3. Знайдзіце ў тэксце арфаграфічныя і марфалагічныя памылкі і выпраўце іх.

У аснове нашай любові да радзімы, незалежна ад таго, пішым яе с вялікай літары ці з малой, лежаць многіе фактары. І сярод іх, несумненна, найважнейшае месца займае наша прыхільнасць да засвоенных ад самага дяцінства слоў, якімі называюцца нашы вёскі і гарады, уліцы і плошчы, паркі і скверы і паблізу ад месца жыхарства рэкі і азёры, палі і лугі... У спатчыну ад мінулых пакаленняў нам дасталася вялізарная колькасьць назваў населеных пунктаў, рэк і азёр, урочышчаў і іншых геаграфічных абьектаў. На зямлі нашай Бацькаўшчыны, бадай, не знойдзеш аніводнай народнай назвы, якая б ўзнікла выпадкова, без дай прычыны. Калі ўважліва прыгледзецца, дык заўсёды вызначыш, што вынікае яна з нейкіх асаблівасцей прыроднага асяродзя, умоў вытворчай дзейнасці жыхароў і вельмі часта звязана з гістарычным мінулым чалавека.

Варыянт 6

Заданне 1. Знайдзіце ў прапанаваных сказах немэтазгодна (збыткоўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення.

А) На жаль, час не захаваў поўных звестак аб узнікненні горада Маладзечна, і ўсё ж, калі мы звернемся да гістарычных крыніц, абавязкова знойдзем пра яго шмат сапраўдных фактаў.

Б) Заўсёды нізка пакланюся той зямлі, дзе першы крок зрабіла, дзе пазнала галоўную сутнасць жыцця.

Заданне 2. З двух прапанаваных у дужках слоў вызначце тое, што адпавядае сэнсу сказа.

А) У гарадскім пасёлку Вялікая Бераставіца ёсць музей ваверкі, дзе палова экспанатаў – гэта мяккія цацкі, кнігі, цукеркі «Вавёрачка», старыя паштоўкі, ёлачныя ўпрыгожанні, розныя прадметы (*бытнасці, побыту*).

Б) Люляла ружа кропельку расы, пялёсткамі пяшчотна затуляла, ды сонца кветку ціхенька пацалавала – і знікла вельмі ўжо (*нечспадзявана, дбайна*) іскрынка ранішняй красы.

В) Што змусіла застацца лебедзяў, калі настала (*снежная, снегавая*) зіма: магчыма, не змаглі расстацца птушкі з мясцінкай той, якая крылы ім дала.

Заданне 3. Знайдзіце ў тэксце арфаграфічныя і марфалагічныя памылкі і выпраўце іх.

Большую частку года востраў быў як бы адасобленны ад іншых вёсак і местэчак. Нават у нядрэнныя дні рэдкія газеты ці лісты ад сыноў і братоў дабіраліся сюды ў паляшутскай торбе нелёгка: каму было прыемна лазіць па гразі без вельмі важнай прычыны? Але і гэта нямоцная сувезь са светам пры кожным зацяжным дажджу лёхка рвалася. Восенью ці весной яна перарывалася на цэлые месяцы: багна, што страшна расбухала ат слоты і разводзя, адразала востраў ад света мацней, чым гэта маглі б зрабіць абшары вадзянога прастору. Многія дні людзі жылі, як на плыту, які злая нагода адарвала ад берага і занесла ў мора, – трэба чакаць, калі спадарожны вецер ці лёс зноў падгоніць да зямлі.

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА...3
ТЭКСТЫ З ЗАДАННЯМІ...4
Цёплыя ўспаміны...4
Глыбоцкія азёры...5
Балотныя пацеркі...7
Словаўтварэнне ў беларускай мове...8
Залацінкі народнай мудрасці...10
Грыбнікі...11
Родныя мясціны...12
Алей...14
Юльчына радасць...15
Стары...16
Пясняр Беларусі...18
Душэўная цеплыня...19
Бортніцтва ў Беларусі...21
Беларускі ручнік...22
Прыгажосць роднай зямлі...23
Вёска...25
Ластаўкі...26
Граматыка Браніслава Тарашкевіча...28
Балотная курачка...29
Сіла слова...30
Міжнародны дзень роднай мовы...32
Гарадзішча...34
Сотнікаў...35
Спадчына...37
ТЭКСТЫ ДЛЯ ПЕРАКЛАДУ...38
Днепр...38
Радуга...39
Восточнославянские языки...39
Жировичский монастырь...40
Детский парк имени Максима Горького...41
Суеверие в бизнесе...42
Подвиг народа бессмертен!...42
Нарочь...43
Костел в Гервятах...44
Искать, а не находить...45
Весенний снегопад...45
Барсук...46
Наслаждайтесь своим «кофе»...46
Человек должен быть интеллигентен!...47
Путями доброты...48
Воспитанные люди...49
Экскурсия длиною в жизнь...49
КАНТРОЛЬНАЯ РАБОТА...51

Вучэбнае выданне

Селібірава Любоў Уладзіміраўна

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА

Дапаможнік

Рэдактар *І. М. Курловіч*
Тэхнічны рэдактар *Н. Л. Якубоўская*

Падпісана ў друк 17.04.2024. Фармат 60×84 $^{1}/_{16}$. Папера афсетная.
Рызаграфія. Гарнітура «Таймс». Ум. друк. арк. 3,49. Ул.-выд. арк. 2,66.
Тыраж 60 экз. Заказ .

УА «Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія».
Пасведчанне аб ДРВВРДВ № 1/52 ад 09.10.2013.
Вул. Мічурына, 13, 213407, г. Горкі.

Аддрукавана ва УА «Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія».
Вул. Мічурына, 5, 213407, г. Горкі.